

ZAKLJUČNO POROČILO

O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA PROGRAMA (CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«

I. Predstavitev osnovnih podatkov raziskovalnega projekta

1. Naziv težišča v okviru CRP:

2. DRUŽBA ZNANJA: IZOBRAŽEVANJE, VZGOJA, RAZISKAVE IN RAZVOJ

2. Šifra projekta:

V5-0234

Šifra zadeve:

E3 M3 - 398 / 2006

Vrednost:

13

3. Naslov projekta:

POLITOLOŠKE IN ZGODOVINSKE VSEBINE DRŽAVLJANSKE VZGOJE

3. Naslov projekta

3.1. Naslov projekta v slovenskem jeziku:

POLITOLOŠKE IN ZGODOVINSKE VSEBINE DRŽAVLJANSKE VZGOJE

3.2. Naslov projekta v angleškem jeziku:

POLITICAL SCIENCE AND HISTORY CONTENTS OF CITIZENSHIP EDUCATION

4. Ključne besede projekta

4.1. Ključne besede projekta v slovenskem jeziku:

državljska vzgoja; politologija; zgodovina; srednja šola; demokracija; politična participacija; vzgoja za demokracijo; Evropska unija;

4.2. Ključne besede projekta v angleškem jeziku:

Citizenship Education; Political Science; History; Secondary Education; Democracy; Political Participation; Civic Education; European Union

5. Naziv nosilne raziskovalne organizacije:

582 Univerza v Ljubljani (Fakulteta za družbene vede)

5.1. Seznam sodelujočih raziskovalnih organizacij (RO):

/

6. Sofinancer/sofinancerji:

Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije

7. Šifra ter ime in priimek vodje projekta:

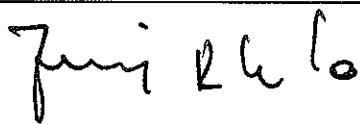
19073

Jernej PIKALO

Datum: 27.9.2008

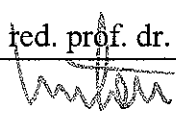
Podpis vodje projekta:

izr. prof. dr. Jernej PIKALO

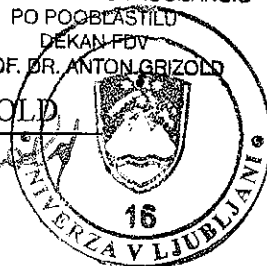

Podpis in žig izvajalca:

red. prof. dr. Anton GRIZOLD

REKTORICA UL
PROF. DR. ANDREJA KOCIJANČIČ
PO POOBLASTILU
DEKAN FDU
PROF. DR. ANTON GRIZOLD

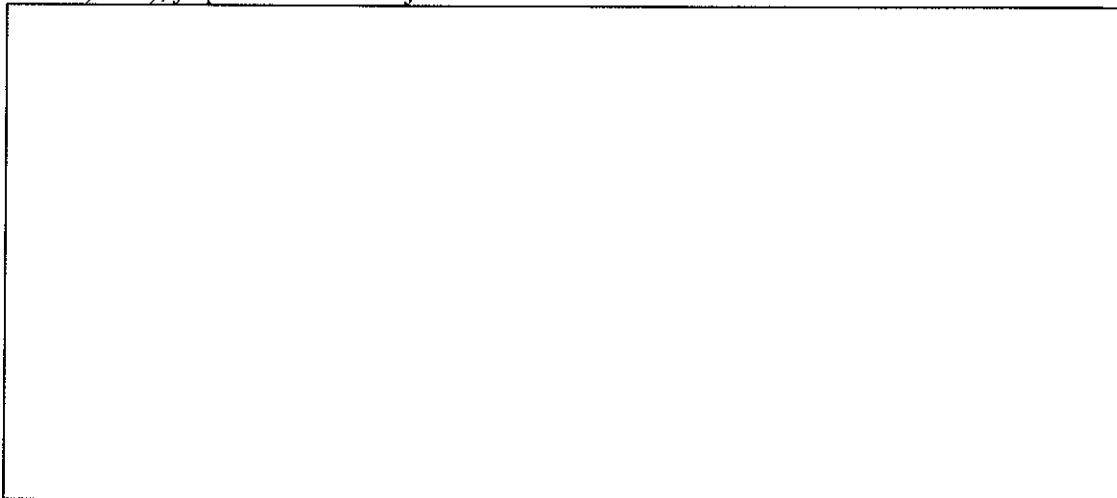
II. Vsebinska struktura zaključnega poročila o rezultatih raziskovalnega projekta v okviru CRP

1. Cilji projekta:

1.1. Ali so bili cilji projekta doseženi?

- ☒ a) v celoti
☐ b) delno
☐ c) ne

Če b) in c), je potrebna utemeljitev.

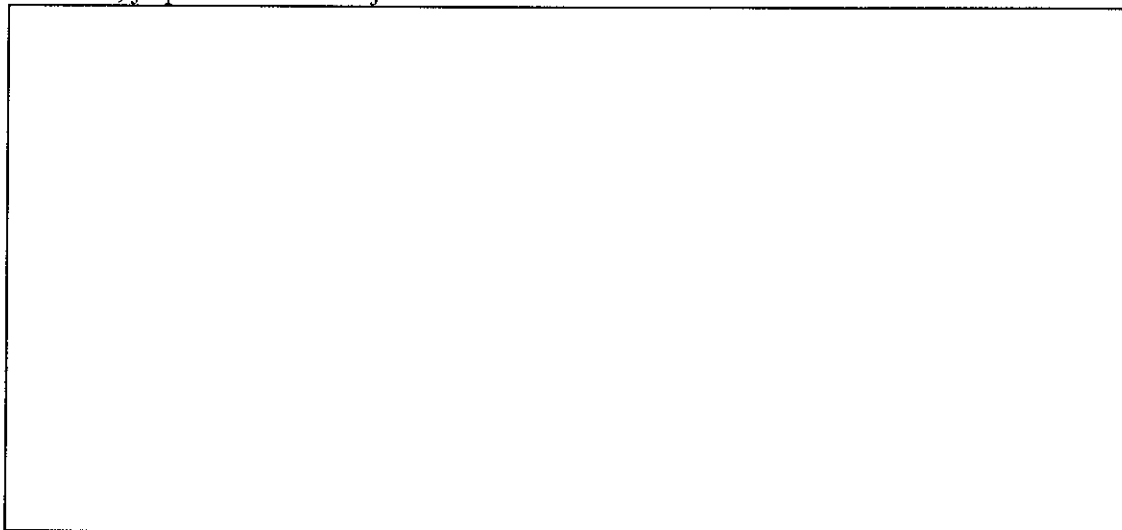

1.2. Ali so se cilji projekta med raziskavo spremenili?

☐ a) da

☒ b) ne

Če so se, je potrebna utemeljitev:

2. Vsebinsko poročilo o realizaciji predloženega programa dela¹:

Glej prilogo k poročilu.

¹ Potrebno je napisati vsebinsko raziskovalno poročilo, kjer mora biti na kratko predstavljen program dela z raziskovalno hipotezo in metodološko-teoretičen opis raziskovanja pri njenem preverjanju ali zavračanju vključno s pridobljenimi rezultati projekta.

3. Izkoriščanje dobljenih rezultatov:

3.1. Kakšen je potencialni pomen² rezultatov vašega raziskovalnega projekta za:

- ☒ a) odkritje novih znanstvenih spoznanj;
- ☒ b) izpopolnitev oziroma razširitev metodološkega instrumentarija;
- ☒ c) razvoj svojega temeljnega raziskovanja;
- ☐ d) razvoj drugih temeljnih znanosti;
- ☐ e) razvoj novih tehnologij in drugih razvojnih raziskav.

3.2. Označite s katerimi družbeno-ekonomskimi cilji (po metodologiji OECD-ja) sovpadajo rezultati vašega raziskovalnega projekta:

- ☐ a) razvoj kmetijstva, gozdarstva in ribolova - Vključuje RR, ki je v osnovi namenjen razvoju in podpori teh dejavnosti;
- ☐ b) pospeševanje industrijskega razvoja - vključuje RR, ki v osnovi podpira razvoj industrije, vključno s proizvodnjo, gradbeništvom, prodajo na debelo in drobno, restavracijami in hoteli, bančništvom, zavarovalnicami in drugimi gospodarskimi dejavnostmi;
- ☐ c) proizvodnja in racionalna izraba energije - vključuje RR-dejavnosti, ki so v funkciji dobave, proizvodnje, hranjenja in distribucije vseh oblik energije. V to skupino je treba vključiti tudi RR vodnih virov in nuklearne energije;
- ☐ d) razvoj infrastrukture - Ta skupina vključuje dve podskupini:
 - transport in telekomunikacije - Vključen je RR, ki je usmerjen v izboljšavo in povečanje varnosti prometnih sistemov, vključno z varnostjo v prometu;
 - prostorsko planiranje mest in podeželja - Vključen je RR, ki se nanaša na skupno načrtovanje mest in podeželja, boljše pogoje bivanja in izboljšave v okolju;
- ☐ e) nadzor in skrb za okolje - Vključuje RR, ki je usmerjen v ohranjanje fizičnega okolja. Zajema onesnaževanje zraka, voda, zemlje in spodnjih slojev, onesnaženje zaradi hrupa, odlaganja trdnih odpadkov in sevanja. Razdeljen je v dve skupini:
- ☐ f) zdravstveno varstvo (z izjemo onesnaževanja) - Vključuje RR - programe, ki so usmerjeni v varstvo in izboljšanje človekovega zdravja;
- ☒ g) družbeni razvoj in storitve - Vključuje RR, ki se nanaša na družbene in kulturne probleme;
- ☐ h) splošni napredek znanja - Ta skupina zajema RR, ki prispeva k splošnemu napredku znanja in ga ne moremo pripisati določenim ciljem;
- ☐ i) obramba - Vključuje RR, ki se v osnovi izvaja v vojaške namene, ne glede na njegovo vsebino, ali na možnost posredne civilne uporabe. Vključuje tudi varstvo (obrambo) pred naravnimi nesrečami.

² Označite lahko več odgovorov.

3.3. Kateri so **neposredni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Neposredni rezultati sta predvsem štirje:

1. Projekt prinaša primerjalno analizo poučevanja državljskih vzgoj po Evropi. Analizirana sta tako sistem izobraževanja za državljsko vzgojo kot vsebina izobraževanja. Ocenjena je potencialna možnost prenosa sistema in vsebine državljske vzgoje v slovenski izobraževalni sistem. S tem je naročniku v uporabo in presojo dana analiza, ki mu bo lahko služila pri uvajanju predmeta državljske vzgoje v srednje šole.
2. Projekt prinaša analizo dosedanjega slovenskega sistema poučevanja državljske vzgoje. Ocenjene so dobre in slabe strani sistema in vsebine, osnovnošolske kot srednješolske. Slovenski sistem in vsebina državljske vzgoje je primerjana z drugimi evropskimi modeli. Naročniku to prinaša kritično refleksijo do sedaj opravljenega dela in možnosti razvoja za naprej.
3. Podana je primerjalna analiza didaktičnih modelov poučevanja državljske vzgoje v evropski perspektivi. Nakazane so možne rešitve in novosti pri didaktičnem delu z dijaki pri predmetu državljske vzgoje. Dolgoročno to lahko pomeni novo kvaliteto v izobraževanju.
4. Podan je predlog novega predmeta v sklopu državljske vzgoje za srednje šole z naslovom "Moderni svet". Predlog je podan na osnovi primerjalne evropske analize ter analize obstoječega slovenskega poučevanja. Predlagani predmet zapolnjuje vrzel na področju dosedanjega poučevanja državljske vzgoje.

3.4. Kakšni so lahko **dolgoročni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Dolgoročni rezultati so:

1. Prispevek k vzgoji odgovornih, v demokratičnih procesih sodelujočih državljanov. Raziskovalna skupina je izhajala iz spoznanja po nujnosti uvedbe državljske vzgoje v slovenske šole za vzgojo odgovornih, v demokratičnih procesih sodelujočih državljanov. Stare in nove demokracije se vse bolj srečujemo s problemi politične participacije, ki niso omejeni zgolj na padanje deleža državljanov, ki sodelujejo na volitvah, pač pa tudi pri drugih oblikah politične participacije, ki posledično krnijo demokratične procese. Dolgoročni učinek izvedenega projekta je prispevek k izboljšanju participacije v politični skupnosti prihodnosti.
2. Prispevek k poznavanju in posledično sodelovanju v naddržavnih političnih institucijah. Razvijajoče se naddržavne politične institucije in procesi globalizacije od odgovornih državljanov ne zahtevajo samo sodelovanja v demokratičnih procesih v okviru nacionalnih držav, pač pa veliko širše in na večih ravneh (problem t. i. večnivojskega upravljanja oz. multilayered governance in s tem povezanih demokratičnih problemov; problemi politične participacije v sui generis političnih tvorbah – npr. EU; v prihodnosti tudi problem kozmopolitske demokracije). Večina držav Evropske unije (EU) je za ta namen ter za namen reševanja političnega deficita že uvedla državljsko in/ali domovinsko vzgojo z različnimi vsebinskimi poudarki, ponekod tudi s posebnim vsebinskim sklopom vzgoje za evropsko demokracijo kot načinom vzpostavljanja evropskega demos. Predlog predmeta "Moderni svet" in njegova uvedba v srednje šole bi

zapolnila vrzel na tem področju, kar bi pripeljalo do boljšega delovanja demokracije tako na nacionalni kot na nadnacionalni ravni. Evropska unija z uvajanjem takih in podobnih projektov rešuje enega od svojih najbolj akutnih družbenih problemov, to je prevelika oddaljenost institucij Unije od svojih državljanov. Sistematično uvajanje vsebin, ki izboljšujejo poznavanje delovanja EU, izboljšuje delovanje same Unije.

3.5. Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- ☒ a) v domačih znanstvenih krogih;
- ☐ b) v mednarodnih znanstvenih krogih;
- ☒ c) pri domačih uporabnikih;
- ☐ d) pri mednarodnih uporabnikih.

3.6. Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?

Nekateri deli akademske in raziskovalne skupnosti (Pedagoški institut)

3.7. Število diplomantov, magistrov in doktorjev, ki so zaključili študij z vključenostjo v raziskovalni projekt?

/

4. Sodelovanje z tujimi partnerji:

4.1. Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujimi raziskovalnimi inštitucijami.

Sodelovanje je potekalo zgolj na neformalni ravni v obliki stikov med člani raziskovalne skupine in kolegi v tujini

4.2. Kakšni so rezultati tovrstnega sodelovanja?

Neformalni rezultat je vsekakor posvet v okviru letne konference European Political Science Network (EPSNet), ki združuje evropska in ameriška politološka združenja. Organizirana je bila razprava z naslovom »Politološke in zgodovinske vsebine državljanske vzgoje v evropski primerjalni perspektivi«, ki je potekala 22. junija 2007 na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.

5. Bibliografski rezultati³ :

Za vodjo projekta in ostale raziskovalce v projektni skupini priložite bibliografske izpise za obdobje zadnjih treh let iz COBISS-a) oz. za medicinske vede iz Inštituta za biomedicinsko informatiko. Na bibliografskih izpisih označite tista dela, ki so nastala v okviru pričujočega projekta.

6. Druge reference⁴ vodje projekta in ostalih raziskovalcev, ki izhajajo iz raziskovalnega projekta:

PIKALO, Jernej. Civic education: integrating or fregmenting the European Union. V: TOPLAK, Cirila (ur.), ŽEBOVEC, Nataša (ur.). Europe: integration and/or fragmentation? : collection of abstracts. Ljubljana: Faculty of Social Sciences, 2007, str. 107-108.

TOPLAK, Cirila, PIKALO, Jernej, LUKŠIČ, Igor. Teaching history to political science students : historiography as part of political process. Innovations in educations and teaching international, Nov. 2007, vol. 44, no. 4, str. 377-386 (A.01).

Pikalo, Jernej (2007): »Politološke in zgodovinske vsebine državljanske vzgoje v evropski primerjalni perspektivi«. Informativni bilten za poučevanje državljanske vzgoje, V(2), 5-6. (A.01)

V okviru letne konference European Political Science Network (EPSNet), ki združuje evropska in ameriška politološka združenja, smo organizirali razpravo z naslovom »Politološke in zgodovinske vsebine državljanske vzgoje v evropski primerjalni perspektivi«, ki je potekala 22. junija 2007 od 9:30 do 11:15 na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani (B.01)

V pripravi znanstveni članek za "Šolsko polje" o raziskovalnih rezultatih projekta.

³ Bibliografijo raziskovalcev si lahko natisnete sami iz spletne strani:<http://www.izum.si/>

⁴ Navedite tudi druge raziskovalne rezultate iz obdobja financiranja vašega projekta, ki niso zajeti v bibliografske izpise, zlasti pa tiste, ki se nanašajo na prenos znanja in tehnologije.

Navedite tudi podatke o vseh javnih in drugih predstavitvah projekta in njegovih rezultatih vključno s predstavitvami, ki so bile organizirane izključno za naročnika/naročnike projekta.

PRILOGA H KONČNEMU POROČILU
O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA
NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA
PROGRAMA (CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«
ZA OBDOBJE 1.10.2006 – 30.9.2008

KAZALO

1. POLITOLOŠKE VSEBINE V SLOVENSKI LITERaturi O DRŽAVLJANSKI VZGOJI.....	2
2. VELIKA BRITANIJA	13
3. NEMČIJA.....	18
4. DANSKA	25
5. ČEŠKA REPUBLIKA	31
6. FINSKA	38
7. FRANCIJA.....	39
8. POROČILO O POSVETU »POLITOLOŠKE IN ZGODOVINSKE VSEBINE DRŽAVLJANSKE VZGOJE V EVROPSKI PRIMERJALNI PERSPEKTIVI«.....	42
9. UČNI NAČRT ZA IZBIRNI PREDMET »MODERNI SVET«.....	43
LITERATURA.....	65

1. POLITOLOŠKE VSEBINE V SLOVENSKI LITERaturi O DRŽAVLJANSKI VZGOJI

Pregleda obstoječe slovenske literature na temo državljanska vzgoja smo se lotili predvsem z namenom, da bi ugotovili v kolikšni meri je predmet državljanska vzgoja povezan s politološkimi vsebinami ter koliko in na kakšen način se je v slovenskem prostoru že pisalo o politoloških vsebinah omenjenega predmeta.

Ugotavljamo, da tako učni načrt predmeta *Državljska vzgoja in etika* kot tudi učni načrt predmeta *Državljska kultura*, vključujeta zelo veliko vsebin, ki so bodisi v prvi vrsti politološke ali pa z njimi v tesni povezavi. Politološke vsebine, ki naj bi jih spoznali učenci v 7. in 8. razredu osnovne šole pri predmetu *Državljska vzgoja in etika* je znotraj obveznih kurikularnih tem mogoče najti predvsem v dveh vsebinskih sklopih z naslovom Življenje v skupnosti: narod, država in Urejanje skupnih zadev: vprašanja demokracije. Obvezni del učnega torej že v osnovnošolsko izobraževanje prinaša poznavanje in razumevanje veliko temeljnih pojmov in konceptov političnih ved, kot npr. država, narod, državljanstvo, državljan, državljanska skupnost, narodnost, nacionalna identiteta, narodna pripadnost, narodna zavest, državljanski dokumenti, človekove pravice in svoboščine, državljanske pravice in dolžnosti, demokracija, demokratično, nedemokratično, avtoritarna in totalitarna oblast, diktatura, nadzor nad politično oblastjo, ustava, pravna država, civilna družba, predstavniška demokracija, načelo delitve oblasti, državni organi, parlament, vlada in uprava, predsednik države, politično odločanje, varuh človekovih pravic, volitve, participacija, sindikati, razmerje med državo in religijo. Politološke vsebine pa je najti tudi znotraj priporočenih izbirnih tem (Združena Evropa, terorizem in mir v svetu). Še več politoloških vsebin in njihovo podrobnejšo obravnavo zajema učni načrt izbirnega predmeta *Državljska kultura* v 9. razredu osnovne šole, ki je zasnovan kot poglobljanje in razširitev znanj, pridobljenih pri obveznem predmetu Državljska vzgoja in etika. Namen predmeta je spoznavanje najpomembnejših državnih in mednarodnih družbenih in političnih institucij ter učence pripraviti na odgovorno ravnanje v demokratični družbi. Predmet je pretežno sestavljen iz politoloških vsebin, še posebej to velja za vsebinski sklop z naslovom Demokracija, politična ureditev in institucije, kjer učenci spoznajo demokracijo kot politično ureditev (pojem

demokracije, temeljne elemente in osnovne lastnosti demokratične politične ureditve), različne oblike politične ureditve (demokracija, diktatura, anarhija), vlogo posameznika v procesih političnega odločanja (pomen volitev za uresničevanje demokratičnih načel, zgodovina pridobivanja volilne pravice, volilno telo, volilni molk), družbene institucije in njihov pomen. Spoznavajo pa tudi človekove in otrokove pravice (dokumente in listine, ki določajo človekove pravice, ključne dogodke, povezane z nastankom človekovih pravic), v vsebinskem sklopu Enakost in različnost pa tudi pojme nacionalna razlika, narod, država, nacija, nacionalnost, nacionalizem, državljanstvo, zgodovinski nastanek in posebnost naroda kot družbene oblike, kot tudi osnovne pojme povezane z diskriminacijo in nestrpnostjo (nacionalizem, seksizem, rasizem, homofobija, verska nestrpnost).

Ne glede na to, da politološke vsebine predstavljajo velik ter, pri posameznih tematikah, ključen del vsebinske ter ciljne zasnove predmeta Državljska vzgoja in etika na osnovnošolski stopnji ter predmeta Državljska kultura, ki ga nadgrajuje, se zdi, da pri politoloških vsebinah med teorijo in prakso poučevanja zeva kar precejšnja vrzel. Na eni strani nam o tem priča pregled učnih gradiv in pripomočkov in sicer tako za učence kot za učitelje državljanske vzgoje, na drugi strani pa je to moč razbrati tudi iz objavljenih člankov na temo državljanske vzgoje.

Že preprosta statistična primerjava količine politoloških vsebin v učnem načrtu državljanske vzgoje s količino politoloških vsebin v učbenikih in delovnih zvezkih za učence ter v priročnikih za učitelje državljanske vzgoje, kaže na precejšnjo nesorazmerje v škodo politološkim vsebinam. Politološke vsebine so v učnih gradivih, če jih primerjamo z drugimi vsebinami, ki jih ravno tako zajema učni načrt, praviloma predstavljene precej na krajše in manj podrobno.¹ Vsebinsko so usmerjene predvsem

¹ Izjema v smislu izčrpnjega ukvarjanja s politološkimi vsebinami sta le učbenika: Ule, Nastran, Mirjana; Potočnik, Vinko; Lukšič, Igor; Kovač, Bogomir; Svetlik, Ivan in Plut, Dušan (2000) *Državljska vzgoja in etika: učbenik za 8. razred*. Ljubljana: i2 in Počkar, Mirjam (1999) *Družboslovje. Državljska kultura*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Pri tem se zdi smiselno poudariti, da je slednji učbenik bil potrjen za pouk Državljske kulture v sklopu predmeta družboslovje v programih srednjega poklicnega izobraževanja.

na predstavitev ustavne ureditve Republike Slovenije, pojma državljanstvo in človekove pravice. Sodobne oziroma novejšje politološke vsebine, kot npr. globalizacija in Evropska unija so skoraj popolnoma prezrte. Posebej izstopa dejstvo, da se politološke vsebine v delovnih zvezkih skorajda ne pojavljajo. Ravno tako je njihov delež v didaktičnih priročnikih za učitelje zanemarljiv.

Morda tudi zaradi tega ne preseneča, da ostala literatura, ki je bila izdana v Sloveniji o državljanski vzgoji (članki, zborniki, tematske številke revij), zraven prevladujočih razprav o samem pomenu državljanske vzgoje, o ciljih in načinih izvedbe predmeta, pogosto odpira tudi vprašanja, ki so povezana s samim poučevanjem državljanske vzgoje. V zvezi s tem se politološke vsebine pojavljajo predvsem v dveh kontekstih. Po eni strani rezultati različnih raziskav in praksa učiteljev potrjujejo, da učenci slabo razumejo osnovne politološke pojme, ne zaupajo v institucije političnega sistema, njihova želja po politični participaciji pa je nizka. Po drugi strani pa se veliko piše tudi o težavah, ki jih imajo učitelji pri poučevanju tega vsebinskega področja, o vključevanju državljanskih vsebin v pouk drugih predmetov (medpredmetne povezave), o usposobljenosti in kompetentnosti učiteljev za poučevanje državljanskih vsebin ter nenazadnje o potrebi po kakovostnem in strokovnem usposabljanju in doizobraževanju učiteljev za poučevanje predmeta državljanska vzgoja.

Čeprav se do sedaj objavljena dela s področja državljanske vzgoje niso temeljiteje ukvarjala z vsebinskim področjem predmeta, vsaj ne na način, ki bi natančneje koncipiral politološke vsebine predmeta, je iz literature mogoče razbrati skorajda enotno prepričanje avtorjev, da sodi poučevanje in učenje vsebin državljanske vzgoje med pomembne naloge šolskega sistema. Predvsem novejšje študije povezujejo pouk državljanske vzgoje z izrednim pomenom, ki ga ima le-ta pri vzgoji za demokracijo, pri razvoju demokratične politične kulture, pri oblikovanju aktivnega državljan, ki bo politično pismen, ozaveščen in odgovoren. Pri tem pa se zdi poznavanje ne le osnovnih politoloških pojmov, temveč tudi razumevanje njihovega zgodovinskega, problemskega in aktualnega okvirja izrednega pomena. Tudi do sedaj objavljena dela, ki se ukvarjajo predvsem s cilji predmeta državljanska vzgoja, z vlogo šolskega sistema pri prenašanju družbenih vrednot, s pomembnostjo

izobraževanja za demokracijo, z vprašanji obvladljivosti učnega načrta, z didaktičnimi in učnimi tehnologijami poučevanja in s primerjalnimi analizami strukture in organiziranosti predmeta državljanska vzgoja med različnimi državami na vseh stopnjah izobraževanja, izražajo potrebo po vsebinskih temeljih predmeta. Kajti če šolski sistem želi doseči zastavljene cilje predmeta oziroma izboljšati pouk državljanske vzgoje, v smislu sledenja sodobnim smernicam in izzivom, mora tako učiteljem kot tudi učencem ponuditi ustrezne vsebinske temelje, učna gradiva in usposabljanja.

Na podlagi analize zbrane literature o državljanski vzgoji v Sloveniji ugotavljamo, da politološke vsebine predstavljajo pomemben vsebinski del predmeta. Ugotavljamo pa tudi, da se stroka do sedaj s politološkimi vsebinami, načini njihove prezentacije in poučevanja, skoraj ni ukvarjala. Politološki pojmi, termini in koncepti se v literaturi omenjajo zelo pogosto, a pretežno izven okvirov, ki bi tematizirali vsebinske vidike. Nekaj vsebinskih analiz je bilo opravljenih le za koncept (aktivnega) državljanstva in sicer predvsem v povezavi s cilji predmeta državljanska vzgoja in s pričakovanji izobraževanja za demokratično državljanstvo.

Analiza:

Državlјanska vzgoja in etika – 7. razred (35 ur)

Poglavje, ki vsebuje pretežno politološke vsebine, nosi naslov ***Življenje v skupnosti: narod, država***. Gre za prvo poglavje oziroma tematski sklop (izmed petih) v učnem načrtu za ta predmet.

Učni načrt poglavje postavi tako, da naj bi učenci najprej spoznali *razred* kot obliko družbene skupine oziroma skupnosti posameznikov. Spoznali naj bi tudi druge družbene skupine in sebe ter druge prepoznavali kot člane teh skupin. Življenje v politični skupnosti je učencem predstavljeno na način postopnega odmikanja od njihovega najožjega (konkretnega) okolja (razredna skupnost, družina, vrstniške skupine, športna ekipa), do najširše (abstraktne) državljanske skupnosti – *države* kot oblike življenja v skupnosti in urejanja skupnih zadev.

razred → država → mednarodne povezave → človeška skupnost

Učenci naj bi na primeru konkretnih skupin, ki so jim blizu in jih poznajo, spoznali različne vloge, ki jih posamezniki (kot osnovni elementi družbenih skupin) igrajo v družbenih skupinah in dobili občutek za odgovornost posameznika v skupini, kakovost odnosov v skupini, pomen spoštovanja pravil itd. Nato naj bi spoznali sodelovanje med ljudmi v večjih skupnostih: v mestni, regionalni, nacionalni, državljanski in človeški skupnosti. Učni načrt predvideva, da naj bi učencem različne možnosti in oblike urejanja skupnostnih zadev v okviru države in med narodi, kulturami in državami, bile predstavljene s pomočjo ilustrativnih primerov iz njihovega vsakdanjega življenja – npr. na način vzpostavljanja konkretnih demokratičnih medosebnih odnosov v šoli, razredu itd. V učnem načrtu je opaziti, da politološke vsebine (državo, narod, zakone, ustavo, parlament itd.) učencem predstavlja na način, da se najprej obrača na posameznika, nato pa gradi na skupnostnih zadevah (povezovanje posameznikov v narode in države, potem pa povezovanje držav).

posameznik → življenje v skupnosti → narod in država

Učni načrt za 7. razred OŠ predvideva predvsem politološke vsebine, ki so neposredno povezane s pripadnostjo in z različnimi tipi odnosov (sodelovanje, tekmovanje, solidarnost, konflikt itd.), ki jih je moč razviti znotraj družbenih skupin in pri urejanju medsebojnih odnosov. Ključna koncepta iz naslova (narod in država) sta vsebinsko opredeljena s pomočjo naslednjih pojmov: **narod** s pojmi narodne zavesti, nacionalne kulture in identitete, strpnostjo med narodi ter položajem in vlogo manjšin. **Država** je predstavljena kot skupnost vseh državljanov, državno ozemlje in državna oblast.

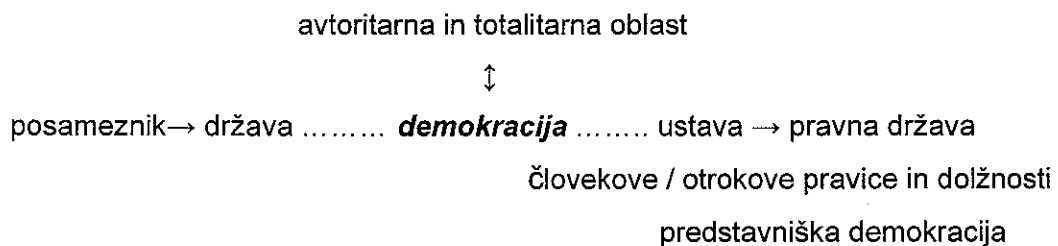
Državlјanska vzgoja in etika – 8. razred (35 ur)

Učni načrt za 8. razred predvideva politološki vsebinski sklop z naslovom **Urejanje skupnih zadev: vprašanje demokracije**.

Demokracija kot oblika urejanja skupnih zadev je predstavljena v primerjavi z drugim i oblikami urejanja skupnih zadev (avtoritarna in totalitarna oblast, diktatura). Učenci naj bi spoznali temeljne značilnosti demokracije, spoznali demokratični način urejanja odnosov med ljudmi in se uvajali v praktično uporabo demokratičnih načel sožitja: pravičnosti, enakosti, svobode, humanosti, solidarnosti in strpnosti. Spoznali naj bi pomembnost udeležbe vseh pripadnikov družbe (obeh spolov in vseh socialnih plasti) ter sami razvili občutek za soodgovornost in dolžnost pri urejanju skupnih zadev. Poudarek je na udeležbi posameznikov v procesu odločanja. Predstavitev demokracije se začneja v odnosu med menoj in drugo osebo.

posameznik → demokratično delovanje → demokracija

Spoznali naj bi ključne značilnosti delovanja pravne države in predstavniške demokracije (pojmi, ki naj bi jih osvojili so: državljanske pravice in dolžnosti, stranke, volitve, parlament, načelo delitve oblasti, vlada in uprava, predsednik države, sodstvo, varuh človekovih pravic, civilna družba). Učni načrt je pri tem skoraj izključno naravnan na pravni ali ustavni vidik države (slovenske državne organiziranosti), političnih institucij in človekovih pravic oziroma na politične vsebine, ki se jih označuje za sestavine ožje državljanske vzgoje. Opaziti je skromen delež civilno-družbenih tem.

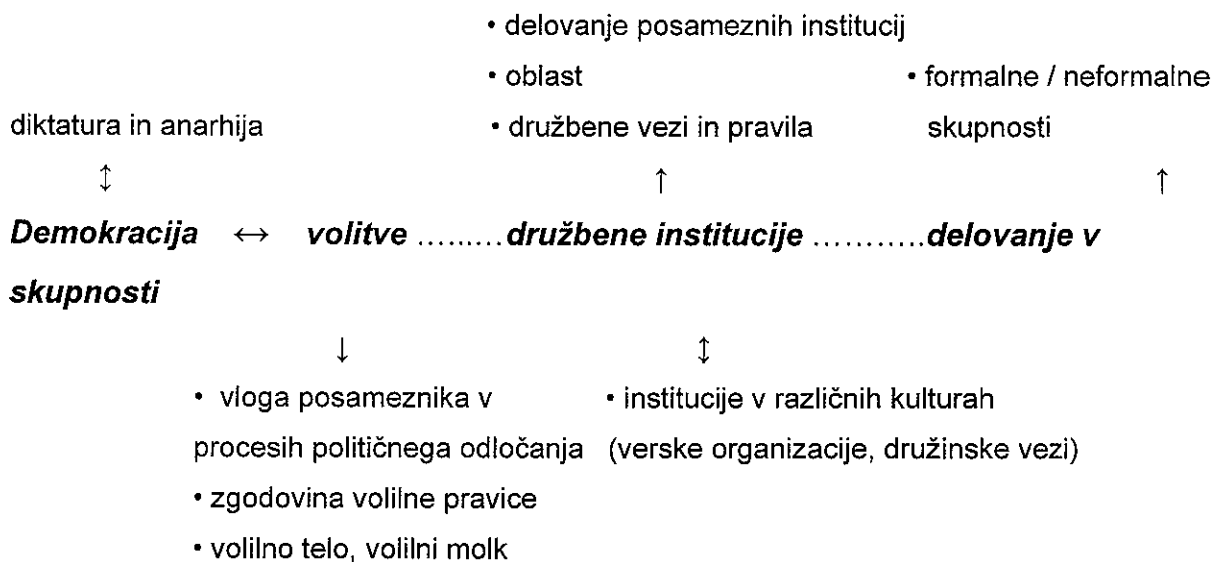
Državljska kultura – 9. razred (izbirni predmet) (32 ur)

Predmet se nanaša na obvezni predmet *Državljska vzgoja in etika* ter predstavlja poglobljanje in razširitev znanj iz tega predmeta. Vsebinska naravnost predmeta je enaka, tematike pa so obdelane nekoliko podrobneje.

Učni načrt predvideva 3 vsebinske sklope:

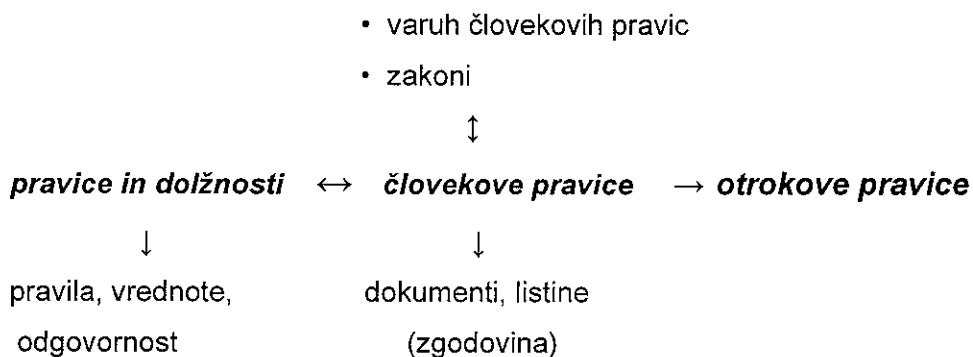
a) **Demokracija, politična ureditev in institucije**

V tem sklopu naj bi učenci obnovili pojem demokracije kot politične ureditve in jo primerjali z drugimi oblikami političnih ureditev (diktatura in anarhija). Spoznali naj bi vlogo posameznika pri političnem odločanju in pomen volitev ter ključne politične institucije (niso konkretno naštet) in njihovo delovanje.

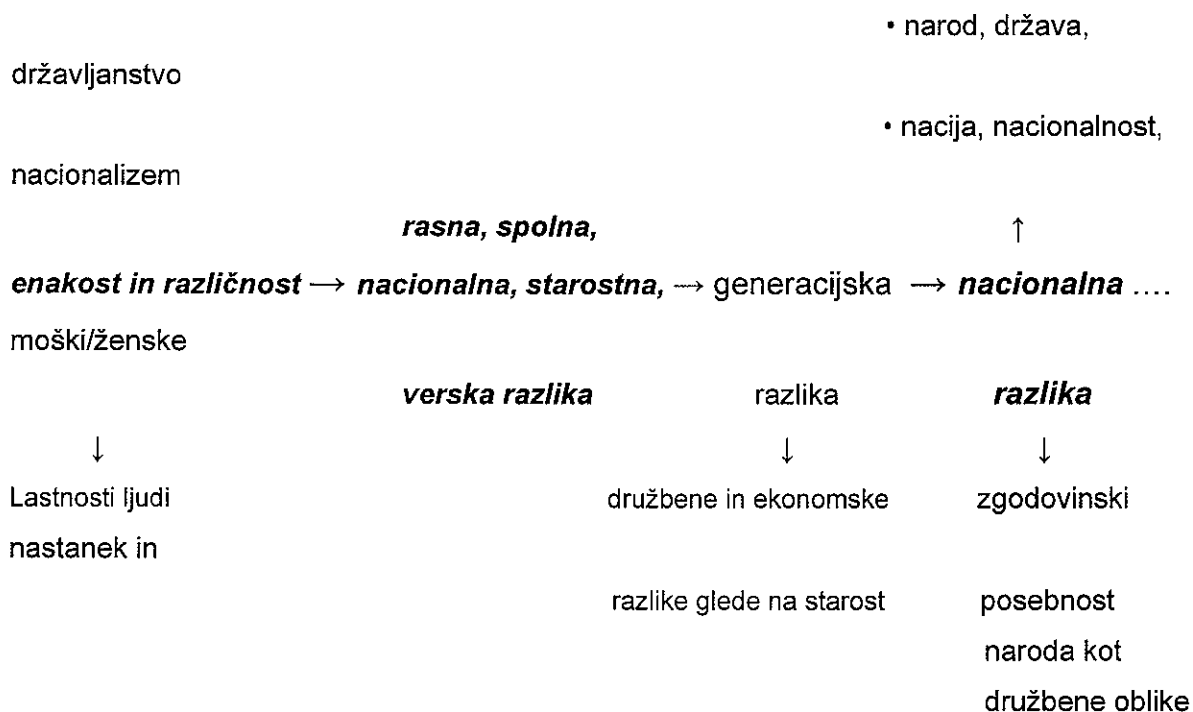

b) Človekove in otrokove pravice

Tematski sklop je zastavljen tako, da učenci najprej spoznajo razlike med pravicami in dolžnostmi, nato preidejo na človekove pravice in na koncu na otrokove pravice.

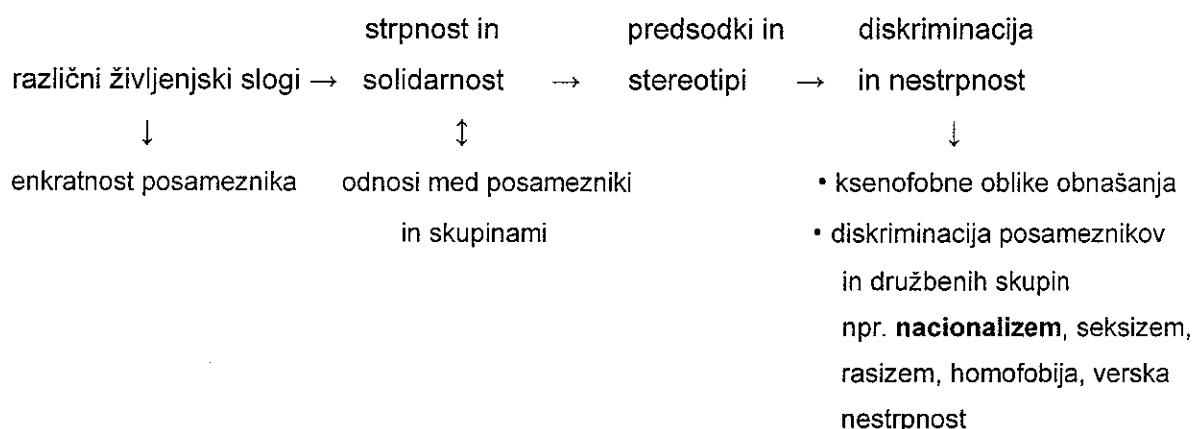
c) Enakost in različnost

Tematika je zasnovana na način, da se učencem najprej predstavi samo idejo enakosti/različnosti in spoznavajo lastnosti po katerih se posamezniki in družbene skupine med seboj razlikujejo. Nato spoznajo konkretne primere razlik, posebna

pozornost je namenjena generacijski, **nacionalni** in spolni razliki.

Nato sledijo vsebine o sprejemanju različnih življenjskih slogov, o strpnosti in solidarnosti v civilnodružbenem in kulturnem okolju ter v vsakdanjem življenju. Sledi tematika predsodkov in stereotipov ter diskriminacije in nestrpnosti.

Ugotovitve:

Ugotavljamo, da tako učni načrt predmeta *Državljska vzgoja in etika* kot tudi učni načrt predmeta *Državljska kultura*, vključujeta zelo veliko vsebin, ki so bodisi v prvi vrsti politološke ali pa z njimi v tesni povezavi. Politološke vsebine, ki naj bi jih spoznali učenci v 7. in 8. razredu osnovne šole pri predmetu *Državljska vzgoja in etika* je znotraj obveznih kurikularnih tem mogoče najti predvsem v dveh vsebinskih sklopih z naslovom *Življenje v skupnosti: narod, država in Urejanje skupnih zadev: vprašanja demokracije*. Obvezni del učnega torej že v osnovnošolsko izobraževanje prinaša poznavanje in razumevanje veliko temeljnih pojmov in konceptov političnih ved, kot npr. država, narod, državljanstvo, državljan, državljska skupnost, narodnost, nacionalna identiteta, narodna pripadnost, narodna zavest, državljski dokumenti, človekove pravice in svoboščine, državljske pravice in dolžnosti, demokracija, demokratično, nedemokratično, avtoritarna in totalitarna oblast, diktatura, nadzor nad politično oblastjo, ustava, pravna država, civilna družba, predstavniška demokracija, načelo delitve oblasti, državni organi, parlament, vlada in uprava, predsednik države, politično odločanje, varuh človekovih pravic, volitve,

participacija, sindikati, razmerje med državo in religijo. Politološke vsebine pa je najti tudi znotraj priporočenih izbirnih tem (Združena Evropa, terorizem in mir v svetu). Še več politoloških vsebin in njihovo podrobnejšo obravnavo zajema učni načrt izbirnega predmeta *Državljska kultura* v 9. razredu osnovne šole, ki je zasnovan kot poglobljanje in razširitev znanj, pridobljenih pri obveznem predmetu Državljska vzgoja in etika. Namen predmeta je spoznavanje najpomembnejših državnih in mednarodnih družbenih in političnih institucij ter učence pripraviti na odgovorno ravnanje v demokratični družbi. Predmet je pretežno sestavljen iz politoloških vsebin, še posebej to velja za vsebinski sklop z naslovom *Demokracija, politična ureditev in institucije*, kjer učenci spoznajo demokracijo kot politično ureditev (pojem demokracije, temeljne elemente in osnovne lastnosti demokratične politične ureditve), različne oblike politične ureditve (demokracija, diktatura, anarhija), vlogo posameznika v procesih političnega odločanja (pomen volitev za uresničevanje demokratičnih načel, zgodovina pridobivanja volilne pravice, volilno telo, volilni molk), družbene institucije in njihov pomen. Spoznavajo pa tudi človekove in otrokove pravice (dokumente in listine, ki določajo človekove pravice, ključne dogodke, povezane z nastankom človekovih pravic), v vsebinskem sklopu *Enakost in različnost* pa tudi pojme nacionalna razlika, narod, država, nacija, nacionalnost, nacionalizem, državljanstvo, zgodovinski nastanek in posebnost naroda kot družbene oblike, kot tudi osnovne pojme povezane z diskriminacijo in nestrpnostjo (nacionalizem, seksizem, rasizem, homofobija, verska nestrpnost).

Pri predmetu *Državljska vzgoja in etika* je opaziti, da učni načrt za oba razreda predvideva počasno vpeljevanje učenca do politoloških vsebin. Temeljni koncepti, okrog katerih je zgrajen predmet – ***narod, država in demokracija***, so učencem predstavljeni kot oblike urejanja medosebnih odnosov in sicer na način, ki si ga učenci (najverjetneje) najlažje predstavljajo. Politološke vsebine se začnejo pri posamezniku in njegovem povezovanju v (manjše, primarne) skupine. Nato so te vsebine prenesene na širše skupnosti, v katere se povezujejo posamezniki (nacija, država) in na mednarodno povezovanje. Vsebine, ki bi govorile o Evropski uniji in globalizaciji niso opredeljene v obveznih temah predmeta. Tematika EU je omenjena med izbirnimi temami predmeta, ki jih učni načrt predlaga učiteljem (naslov teme: ***Združena Evropa – starajoča se Evropa***). Za 8. razred učni načrt predvideva nadgradnjo učenčevih znanj s tematiko pravne države in predstavniške demokracije.

Učni načrt je naravnani na pravni oziroma ustavni vidik države, političnih institucij in človekovih pravic. Tematsko so politološke vsebine usmerjene na predstavitev političnega sistema Republike Slovenije.

Politološke vsebine so v učnih načrtih v Sloveniji osredotočene na predstavitev ustavne ureditve Republike Slovenije, pojma državljanstvo in človekove pravice. Sodobne oziroma novejšje politološke vsebine, kot npr. globalizacija in Evropska unija so skoraj popolnoma prezrte. Posebej izstopa dejstvo, da se politološke vsebine v delovnih zvezkih skorajda ne pojavljajo. Ravno tako je njihov delež v didaktičnih priročnikih za učitelje zanemarljiv.

Učni načrti so pri tem skoraj izključno naravnani na pravni ali ustavni vidik države (slovenske državne organiziranosti), političnih institucij in človekovih pravic oziroma na politične vsebine, ki se jih označuje za sestavine ožje državljanske vzgoje. Opaziti je skromen delež civilno-družbenih tem.

2. VELIKA BRITANIJA

Predmet *Državljska vzgoja* je del nacionalnega kurikula in je obvezen predmet v času sekundarnega izobraževanja. Najpomembnejša splošna cilja predmeta sta moralni, kulturni, duhovni in osebnostni razvoj učencev v šolskem in širšem družbenem okolju ter priprava učencev na izkušnje in priložnosti, ki jih bodo imeli v življenju ter prevzemanje odgovornosti v obdobju odraslosti (Eurydice, 2005).

Preverjanje znanja o vsebinah predmeta državljanska vzgoja je postalo obvezno v sekundarnih šolah v Združenem kraljestvu leta 2004. Na koncu tretje ravni izobraževanja morajo učitelji pripraviti test in dosežke učencev primerjati z vrst in razponov dosežkov, ki naj bi jih dosegla večina učencev. Obliko in način preverjanja znanja lahko šole določijo same.

Učni cilji glede državljanske vzgoje v Angliji, Walesu in na Severnem Irskem niso povsem enotni, vendar lahko v grobem rečemo, da so v ospredju poučevanja državljanske vzgoje tematike, ki jih je v znanem poročilu navedla Svetovalna skupina o poučevanju državljanstva in demokracije v šolah, ki jo je vodil znani politolog Bernard Crick. To so družbena in socialna odgovornost, delovanje in vključenost v skupnost ter osnovno poznavanje političnega sistema (Crick et al., 1998).

Državljska vzgoja je v okviru nacionalnega kurikula obvezen predmet na sekundarni stopnji izobraževanja od leta 2002. V času primarnega izobraževanja so osnove državljanske vzgoje vključene v neobvezni predmet »Osebnostno, družbeno in zdravstveno izobraževanje« (glej Eurydice, 2005).

Pri okviru predmeta »Osebnostno, družbeno in zdravstveno izobraževanje« dijaki pridobijo znanje, kako v družbi delovati kot aktivni, informirani državljani. Pri predmetu se naučijo tudi socialne in moralne odgovornosti. Cilje predmeta je vzpodbuditi in dati pravšnjo mero prepričanja v lastne sposobnosti, da lahko vplivajo in spreminjajo okolje ter skupnost, v kateri se nahajajo².

² National Curriculum Online: PSHE, [http://www.nc.uk.net/webdav/harmonise?Page/@id=6001&Session/@id=D_ljlofcQJke7NFnq6uLS5&POS\[@stateId_eq_main\]/@id=4213&POS\[@stateId_eq_note\]/@id=4213](http://www.nc.uk.net/webdav/harmonise?Page/@id=6001&Session/@id=D_ljlofcQJke7NFnq6uLS5&POS[@stateId_eq_main]/@id=4213&POS[@stateId_eq_note]/@id=4213) (3.2.2007).

V času prve in druge ključne stopnje (primarno izobraževanje) naj bi šolajoči se otroci predvsem preko izkušenj pridobili osnovno znanje o lastnem mestu v skupnosti. Pridobivajo osnovno znanje o primernem obnašanju v družbi in spoznavajo osnove o prevzemanju odgovornosti za posledice lastnih dejanj. Začnejo se zavedati o različnih pogledih ljudi okoli sebe, o različnih vrednotah in potrebah, ki jih imajo ljudje. Naučijo se nuditi pomoč, ko jo drugi potrebujejo³.

V času druge ključne stopnje se dijaki učijo postajati člani politične skupnosti, z lastnimi prepričanji, izkušnjami in pogledi na svet in dogajanje okoli sebe. Začnejo se zavedati in spoznavati različnost družbenih skupin ne samo v njihovem okolju temveč tudi širše. Začnejo pridobivati občutek socialne pravičnosti in moralne odgovornosti. Spoznavajo, da njihova dejanja lahko vplivajo na dogajanje na lokalni, nacionalni ali celo globalni ravni. Poudarek je tudi na pridobivanju občutka odgovornosti, ki ga morajo prevzeti kot posamezniki in kot del družbe, v kateri se nahajajo.⁴

Cilji predmeta *Državlјanska vzgoja*, ki je obvezni del kurikula v času sekundarnega izobraževanja so, da se učenci naučijo in pridobijo znanje o pravicah, odgovornosti in dolžnostih, ki jih imajo kot državljani, o koristnosti volunteerskega dela. Spoznajo različne oblike političnih in pravnih sistemov.

Učenci znajo razložiti, kako javnost pridobi informacije, kako se oblikuje in posreduje mnenje. Razumejo, kako in zakaj se družba spreminja. Znajo prevzeti odgovornost za dejanja kot posamezniki ali kot del skupnosti.⁵

V času četrte ključne stopnje pridobijo učenci obširno in široko znanje o pravicah odgovornosti in dolžnostih, ki jih imajo kot državljani. Obvladajo razlike med različnimi oblikami političnih, pravnih in gospodarskih sistemov. Znajo pridobivati in uporabljati različne informacije, oblikujejo in izražajo lastno mnenje. Znajo oceniti učinkovitost

³ *Ibid.*

⁴ *National Curriculum Online: Citizenship*, http://www.nc.uk.net/webdav/harmonise?Page%2F%40id=6004&Session%2F%40id=D_ljlofcQJke7NFnq6uLS5&Subject%2F%40id=4164 (2.2.2007).

⁵ *Ibid.*

različnih pristopov k spremembam na različnih nivojih družbe. Aktivno sodelujejo v skupnih aktivnostih na šoli in v širšem okolju, ter znajo te aktivnosti kritično premišljati in oceniti. Znajo pokazati individualno ter skupinsko odgovornost za dejanja.⁶

Zanimivo je, da v učnem načrtu predmeta Državlјanska vzgoja ni v ospredju spoznavanje (demokratskih) političnih sistemov, političnih institucij, pravnih sistemov, ipd.. To seveda ne pomeni, da se učenci ne seznanijo z osnovami teh vsebin in pojmov, vendar je mogoče reči, da ti pojmi in kategorije niso v ospredju učnega programa oziroma se jih, vsaj po predvidenem kurikulumu, ne označuje kot ključno tematiko predmeta.⁷ Te pomanjkljivosti se zavedajo tudi v Združenem kraljestvu, zato so pripravljeni nekateri načrti (glej Eurydice, 2005: 16-18), ki predvidevajo bolj učinkovito in neposredno vključitev tematik, kot so demokracija, uspešni gospodarski sistemi ter trajnostni razvoj v kurikulumu.

Kaj pa dimenzija Evropske unije? Tudi za to področje lahko rečemo, da nima osrednjega mesta v učnem načrtu predmeta Državlјanske vzgoje. Kljub temu obstajajo težnje za čim hitrejšo in obsežno vključitev učenja in ozaveščanja šolajočih se otrok o osnovah Evropske unije ter z njo povezanih institucij, ureditev, ipd.. Učenci naj bi torej tudi spoznali vse bolj pomembno globalno dimenzijo družbenih odnosov, tesno (gospodarsko) povezanost držav v mednarodnem okolju, usmerjena pa je tudi v krepitev zavedanja o evropski identiteti in integraciji evropskih držav na splošno. Kot že rečeno, osnove teh vsebin so v kurikulumu predmeta Državlјanska vzgoja do določene mere že vključene, vendar niso v ospredju učnega programa.

Analiza in evalvacija:

⁶ *National Curriculum Online: Citizenship*, http://www.nc.uk.net/webdav/harmonise?Page%2F%40id=6004&Session%2F%40id=D_ljlofcQJke7NFnq6uLS5&Subject%2F%40id=4164 (2.2.2007).

⁷ Pri tem seveda ne smemo pozabiti, da so lahko na primer osnove sodelovanja v skupini, spoznavanje dostopnosti informacij, odločanje v skupnosti, ipd. razumljeni kot osnovni elementi demokratičnega sistema in odločanja.

Pri evalvaciji izvajanja državljanske vzgoje v Veliki Britaniji v luči posredovanja zgodovinskih in predvsem politoloških vsebin dijakom, je pomembno upoštevati in razumeti družbeno-politični okvir Velike Britanije. Ob premišljanju politoloških vsebin pri predmetu državljanska vzgoja je gotovo treba opozoriti, da so imele (in jo še imajo) skozi zgodovinski razvoj posamezne dežele precejšnjo mero avtonomije tudi na področju šolstva in zato tudi pri usmerjanju kurikulumov in vsebinskih postavk pri posameznih predmetih.

Ključen trenutek za vpeljavo državljanske vzgoje kot predmeta v del izobraževalnega programa je bila uvedba sistema nacionalnega kurikula, ki ga je britanska vlada vpeljala z reformnim zakonom o izobraževanju iz leta 1988. Državljanstva vzgoja kot predmet takrat sicer še ni bil uveden, vendar je nacionalni kurikulum postavil osnovni temelj, ki je nekakšna osnova sistematičnosti izobraževalnega sistema, institucije pa pri izvajanjih predmeta usmerja tudi v vsebinskem smislu. V grobem lahko trdimo, da nacionalni kurikulum kot orientacijsko točko upoštevajo v Angliji, Walesu in na Severnem Irskem, zato smo se pri pregledu in evalvaciji politoloških vsebin v okviru predmeta državljanska vzgoja orientirali predvsem na omenjene dežele.

Državljanstva vzgoja je v okviru nacionalnega kurikula obvezen predmet na sekundarni stopnji izobraževanja od leta 2002. V času primarnega izobraževanja so osnove državljanske vzgoje vključene v neobvezni predmet *Osebnostno, družbeno in zdravstveno izobraževanje*. V Angliji prevladujejo ocene, da poučevanje državljanstva in politoloških vsebin v okviru omenjenega predmeta sicer ni zadosten pogoj za aktivno državljanstvo in zdravo demokracijo, vendar gotovo nujen. Pred uvedbo predmeta so bile opravljene številne analize koristnosti tega koraka, kaj bo prinesel in kako lahko koristi učencem in dijakom glede boljšega razumevanja koncepta državljanstva ter z njimi povezanimi osnovami družbeno-političnega sistema ter delovanjem demokracije. Gotovo eden najpomembnejših skupin, ki je opravila analizo pravkar omenjene uvedbe, je bila skupina Bernarda Cricka, ki je ocenila, da bo z »prihodom« državljanske vzgoje v nacionalni kurikulum pridobila predvsem država, saj se učeča se mladina spoznava z osnovami državljanstva, politološkimi koncepti, definicijami, hkrati pa je pomemben tudi proces povezovanja bolj teoretičnega vidika s prenašanjem slednjega v praktično uporabnost naučenega. Bistveno torej je, da Velika Britanija pred uvedbo ni ničesar prepustila naključju.

Opravili so natančne analize, kaj bo uvedba predmeta prinesla (tako pozitivne, kot morebitne negativne posledice), predvsem pa so prišli od pomembnega zaključka, da predmet državljanske vzgoje lahko pomembno spodbudi razpravo o politoloških tematikah ne le v izobraževalnih institucijah, temveč tudi v širši javnosti. To pa je tudi cilj, ki državi mora biti ena izmed prioritet.

Kateri so ključni vsebinski poudarki v okviru predmeta državljanska vzgoja v Veliki Britaniji? Preko vsebinske analize omenjenega predmeta smo ugotovili, da se teža glede vsebinskih poudarkov od šole do šole lahko razlikuje, vendar je v prvi vrsti ključno predvsem spoznavanje učeče se mladine z družbeno in socialno odgovornostjo, delovanjem in vključenostjo v skupnost ter osnovno poznavanje političnega sistema. Ugotovili smo, da je potiskanje v ospredju predvsem posameznika, njegovih pravic, odgovornosti in uspešnosti delovanja v družbi kot poglavitnih tematik posledica (zgodovinsko) prevladujoče liberalne misli, kjer je pomemben posameznik, ki za svoja dejanja odgovarja, država pa mu daje tudi določene pravice, s katerimi razpolaga. V skladu s tem je tudi poučevanje državljanske vzgoje orientirano ravno v tovrstno razumevanje državljanstva in tudi ostalih politoloških vsebin. Je pa poučevanje in spoznavanje učencev in dijakov s tovrstnimi vsebinami dobro sistematizirano in sestavljeno v neko logično celoto. Predvsem smo opazili, da kompleksnost vsebin narašča z dijakovim napredovanjem v višji letnik. To je predvsem vidno, ker se v nižjih razredi/letnikih najprej ukvarjajo z manj kompleksnimi skupinami, učenci spoznavajo in se učijo delovanja v manjših skupinah, v okolju, v katerem se nahajajo sami. Z leti učenec oziroma dijak spoznava širše družbeno okolje, v skladu s tem pa spoznava vedno več elementov političnega sistema, politoloških tematik, ipd. V Veliki Britaniji se sicer zavedajo, da je v nekaterih elementih državljanska vzgoja kot predmet premalo natančna ali eksplicitna. V ospredju tako ni prevelikega poudarka na spoznavanju (demokratskih) političnih sistemov, političnih institucij, pravnih sistemov, ipd. Tega se, ponovno, zavedajo, zato so odločeni tem vsebinam nameniti več časa in učence pobližje seznaniti z njimi. Prav tako vedo, da je v predmet premalo vključena tudi Evropska unija, njene institucije, način delovanja in njena gospodarska dimenzija, vendar nameravajo tudi to, bolj mednarodno dimenzijo vtakati v učni program predmeta državljanska vzgoja.

3. NEMČIJA

V Zvezni republiki Nemčiji se je pod prisilnim vplivom Zahoda po drugi svetovni vojni oblikovala zahodna liberalna politična kultura, ki je vplivala, z določenim zamikom, tudi na razvoj nemškega šolstva, ki je imelo svojo lastno dobro tradicijo in lastni profil. Ta vpliv se je morda najbolj pokazal na uvedbi predmeta »državlјanska vzgoja« ali kakor se je že imenoval po posameznih zveznih deželah, ki imajo po ustavi avtonomno pravico na področju vzgoje in izobraževanja. V nekaterih deželah ta predmet imenujejo *Bürgerkunde* ali pa *Sozialkunde* (po anglosaški *social science*), v določenih deželah pa se vsebinsko enak predmet imenuje skupnostne študije (*Gemeinschaftskunde*), politika (*Politik*) ali politične vede (*Politikwissenschaft*).

Predmet je interdisciplinarno strukturiran, iz sociologije, politologije, ekonomije in je obvezen predmet na nemških srednjih šolah, ob drugih tradicionalnih humanističnih in družboslovnih predmetih: filozofiji (eden ali dva letnika), zgodovini (tri je ali štiri letniki), geografiji (dva ali tri je letniki). Državlјanska ali socialna veda se poučuje dve ali tri leta, različno od tipa srednje šole. Gimnazije, ki imajo več družboslovnih in humanističnih predmetov, imajo državljansko vzgojo dve leti, *Realschulen*, to so nekakšne naše srednje strokovne šole ali strokovne gimnazije, pa imajo ta predmet kar tri leta.

Tematike državljanske vzgoje so tako obvezno prisotne v kurikulumu vsakega dijaka. V sklopu predmetov pa število ur namenjenih državljanski vzgoji ni eksplicitno opredeljeno. Kljub svoji navidezno podrejeni vlogi, ki jo tematike državljanske vzgoje igrajo, pa je do določene mere sam namen državljanske vzgoje povzet v splošnih izobraževalnih ciljih opredeljenih s strani Stalne konference ministrov za šolstvo. Tako naj bi bil eden od ciljev izobraževanja dijakom priučiti sposobnost odločanja ter nošenja lastnega dela osebne, družbene in politične odgovornosti. Učenci/dijaki naj bi bili izobraženi v duhu humanosti, demokracije in svobode ter tolerance in spoštovanja do prepričanj drugih, promoviralo naj bi se mirno reševanje sporov v duhu razumevanja med narodi. Ravno tako naj bi se učence/dijake naučilo skrb za okolje in naravo, ki je bila kot pomembna tematika identificiran v analizi nemškega političnega sistema.

Predmet je bil vpeljan v nemške šole v letih 1969/1970 po velikem demokratizacijskem pretresu v nemški družbi, torej ima že precejšnjo tradicijo in že mnoge evalvacije, ki so več ali manj pozitivne. Predmet se je lahko oprl na nemško znanje sociologije, prava in politologije. Slednja je bila kot akademska disciplina v Nemčiji po zahodnem zgledu vpeljana na univerze (ne na vse hkrati), že konec petdesetih let in se je študirala običajno v povezavi z zgodovino ali filozofijo, sociologijo ali germanistiko za pedagoške poklice ali pa s pravom na pravnih fakultetah.

Ravno politologija je potem najbolj odločilno oblikovala predmet *Bürgerkunde* (državlјanska veda ali vzgoja), ki vsebuje temeljne pojme iz obče antropologije in politične antropologije, kot so:

- človek in družba,
- človek in država,
- družbene skupne, družbena dinamika, razvoj,
- država – nastanek, teorije, razvoj,
- funkcija in funkcioniranje države,
- demokracija in nedemokracijski politični sistemi, njihova zgodovina in razvoj,
- narod – teorija o nastanku, tipi narodov, razvoj,
- ideologija, vrste ideologij, zgodovinski pregled,
- idejno-politične predstave o družbi,
- mednarodna skupnost – OZN,
- Evropa v sodobnem svetu,
- globalizacija,
- ekologija.

Načine poučevanja in specifične tematike razkrijejo kurikulumi iz posameznih dežel za posamezne razrede gimnazije. Predstavljamo vsebino za 7.-10. razrede v deželi Berlin ter za 12. razred dežele Baden- Württemberg.

Okvirni učni načrt dežele Berlin za državljansko vzgojo na gimnazijah v okviru predmetov družbenih ved ter političnih ved⁸ kot temeljni cilj predmeta opredeljuje razmejitve demokracije od drugih možnih oblik vladanja. Cilj je oblikovan na temelju prepričanja, da svoboda in demokracija nista doseženi enkrat za vselej, temveč morata biti zagotovljeni preko nenehnega delovanja in angažmaja državljanov v spreminjajočem se družbenem okolju. Ključni namen predmeta je opredeljen kot posredovanje oz. usposabljanje dijakov za delovanje v demokratični družbi. Predvsem v smislu posredovanja vrednot demokracije ter soočanja z vedno spreminjajočim se političnim procesom. Sposobnost delovanja, politične orientacije in presoje je razumljena kot predpogoj za zavestno sodelovanje v različnih demokratičnih procesih. Dijaki naj bi tako v sklopu poučevanja tematik državljanske vzgoje razvili zavest o političnih kategorijah preko katerih je možno analizirati in ovrednotiti politične razmere in jih posledično tudi s svojim delovanjem spreminjati. Okvirno naj bi se dijaki seznanili z naslednjimi kategorijami: posameznik in družba, pravice in dolžnosti, moč-odgovornost-interesi, oblast in vladanje, konflikt-kompromis-konsenz, skupno dobro in individualni interesi, človeško dostojanstvo in solidarnost, pluralnost in priznavanje različnosti, pravičnost in pravo, utopija-ideali-realnost, mir-nenasilnost-nasilje, učinkovitost in legitimnost, stroški in koristi. Specifično naj bi se v 7. in 8. razredu obravnavalo naslednje tematike: mladi in politika, komunikacija in mediji, človekove pravice, pravo in sodna oblast. V 9. in 10. razredu pa naj bi se osredotočili predvsem na naslednje tematike: demokracija kot oblika vladavine, gospodarstvo in delo, Evropska unija, mednarodna politika. Teoretično znanje (zbiranje in urejanje informacij, analiza in interpretacija tekstov, postavljanje hipotez in ključnih vprašanj itd.) naj bi se nadgradilo s praktičnim delovanjem usmerjenim v razvijanje določenih sposobnosti, kot so predstavljane različnih interesov, reševanje konfliktov, oblikovanje kompromisov ter konsenza in kritičnega in odgovornega ravnanja. To naj bi potekalo preko skupinskega dela organiziranega na osnovi demokratičnega procesa. Pouka naj bi temeljil na projektih, študiji primerov, simulacijah, igranju vlog, kot tudi sodelovanju v politični javnosti na ravni skupnosti, dežele in države v obliki obiska institucij, interesnih skupin, civilnih iniciativ ter nevladnih organizacijah.

⁸ Dostopno na: <http://www.lehrplaene.org/>

Poučevanje državljanske vzgoje v zadnjih razredih gimnazije je oblikovano na osnovi znanj ter sposobnosti, ki so si jih dijaki pridobili v nižjih razredih. V deželi Baden-Württemberg se tematike državljanske vzgoje v 12. razredu poučujejo v okviru predmeta skupnostne vede (*Gemeinschaftskunde*), ki se izvaja dvakrat na teden. (Eurydice, 2005:5) Tematike se poučujejo v okviru enote Politične institucije in proces razvoja v Federativni Republiki Nemčiji. Enota je razdeljena na dva dela: politična participacija in demokracija ter nadzor politične moči ter političnega odločevalskega procesa. V sklopu dela Politična participacija in demokracija naj bi se dijak naučil prepoznati in razložiti: institucionalizirano politično participacijo kot pomemben temelj legitimne demokratične oblasti, različna stopnjo participacije (EU, Zvezna država, dežele, skupnost), pomembnost medijev za politično participacijo, reprezentativno in plebiscitarno demokracijo, razmerje med participacijo državljanov, udeležba državljanov v politiki, državljanski pogum ter prihodnost demokracije. V sklopu dela Nadzor politične moči in politično odločevalski proces pa naj bi se dijak naučil razložiti delitev oblasti ter kombinacijo oblasti v parlamentarni demokraciji Federativne Republike Nemčije na osnovi ureditve opredeljene v ustavi (*Grundgesetz*). Naučil naj bi se tudi primerjati nadzor politične moči glede na ustavo ter ustavno realnost, zakonodajni proces glede na ustavo ter ustavno realnostjo na aktualnem primeru. Dijake naj bi se usposobilo, da ocenijo zmožnost vlade za delovanje ter izvajanje reform in reformnih programov. Državlјanska vzgoja pa se kot tematika poučuje tudi praktično na osnovi sodelovanja šol v projektih lokalne skupnosti, obiskovanju azilantskih domov, upokojenskih domov, obiskov lokalnih oblasti ter gostovanj parlamentarcev pri pouku.

Tematike državljanske vzgoje se v Nemčiji ne preverjajo ločeno od drugih tematik poučevanih v okviru predmeta znotraj katerega se poučujejo in v sklopu učnih načrtov je način preverjanja opredeljen zelo okvirno (v obliki referatov, nastopov, sodelovanja).

Izobraževanje profesorjev, ki predavajo tematike državljanske vzgoje, se izvaja na pedagoških fakultetah. V sklopu tega izobraževanja je poudarek dan predvsem na učenje učnih metod s katerimi se spodbuja participacija in kreativnost. Znanje za poučevanje državljanske vzgoje pa lahko profesorji pridobijo tudi s strokovnimi izpopolnjevanjem v okviru Zveznega središča za politično izobraževanje

(*Bundeszentrale für politische Bildung*), ki na svoji spletni strani ponuja tudi učno gradivo ter opis metod za poučevanje državljanske vzgoje.

Državljska vzgoja glede na debate o reformi heterogenega nemškega šolskega sistema ne bo celovito spremenjena. Na drugi strani pa so bili v zadnjih letih sproženi projekti kot je na primer Živeti in naučiti se demokracije (*Demokratie lernen & leben*) v katerem sodeluje več kot 200 šol iz 13 dežel, in ki je usmerjeno na kombiniranje usposabljanja za demokratično delovanje ter razvoja demokratične kulture v samem delovanju šole.

Analiza in evalvacija:

Pri evalvaciji politoloških in zgodovinskih vsebin predmeta *Državljska vzgoja* v Nemčiji smo izhajali iz načel in koordinat samega političnega sistema na osnovi katerih naj bi se vzpostavili cilji in namen predmeta državljanske vzgoje. Ti cilji pa v drugem koraku evalvacije predstavljajo temelj za evalvacijo ključnih vsebin prisotnih pri samem predmetu. Dvostopenjska evalvacija izhaja namreč omogoča bolj poglobljeno razumevanje vpeljave določenih tematik v kurikulum državljanske vzgoje. Nemčija se tako uradno primarno osmišlja kot predstavniška demokracija z močnim poudarkom na pravni državi (*Rechtstaat*), katere organi oblasti naj bi varovali in spoštovali dostojanstvo vseh ljudi (1.člen ustave). Poleg poudarka na demokratičnosti in zakonitosti ter ustavnosti delovanja vseh državnih organov in celotnega političnega sistema, nemška ustava izpostavi kot temeljni načeli nemškega političnega sistema federativnost s katerim je neločljivo povezan princip subsidiarnosti ter socialnost, ki sta kot temeljni načeli zavarovani z instrumentom večne veljavnosti in s tem de facto nespremenljivosti. Poleg ustavnih načel se je v političnem sistemu vzpostavila nujnost koaliranja, saj nemški politični sistem zaradi svoje proporcionalne narave ne omogoča vladavino le ene stranke. Hkrati se je koaliranje in dogovarjanje vzpostavilo kot glavna maksima nemške zunanje politike, ki je ostro naperjena proti uporabi sile v mednarodnih odnosih kot tudi pri reševanju družbenih problemov. Poleg koalicij pa je nemški politični sistem zelo zaznamovalo

ekološko gibanje, saj je ekologija od vstopa koalicije zelenih strank v parlament v začetku 1980-ih, postala ena ključnih političnih tematik. Ravno tako pomembno mesto zasedajo tematike multikulturalizma ter Evropske Unije, tako v smislu njenega sedanjega stanja in delovanja kot tudi njeni prihodnosti.

Če načela in ključne tematike nemškega političnega sistema primerjamo z idejami impliciranimi v ciljih in namenu *Državlanske vzgoje*, se pokaže da se ti v veliki meri z njimi ujemajo. Predvsem je dan poudarek na izobrazbi dijakov v smislu humanosti, demokracije, svobode, tolerance, mirnega reševanja sporov, sodelovanja ter skrbi za okolje kot tudi ključnega elementa za samo formalno delovanje demokracije, in sicer participacija državljanov v političnem sistemu katere predpogoj je poznavanje ključnih odločevalskih procesov, ki zadevajo njihovo vsakdanje življenje. Glede na načelo federativnosti in posledično subsidiarnosti je ključno tudi zavedanje prisotno v ciljih in namenih o nujnosti vzgoje demokratičnega državljana, ki bo sposoben odločanja in nošenja lastnega dela družbene in politične odgovornosti brez katerega je demokracija reducirana le na vsakokratne volitve.

Glede na zgoraj analizirano ujemanje med nameni in cilji državljanske vzgoje ter načeli, principi in tematikami političnega sistema lahko pričakujemo, da bodo tudi politološke vsebine naslavljal in utrjevale ta načela, principe in zasledovala te cilje. Pregled tematik in njihovo sosledje razkrije ne le, da so prisotne politološke vsebine pričakovane, temveč zavedanje o nujnosti postopnega razvijanja kompetentnega državljana, ki ne bo le volil, temveč se bo zavedal zakaj sploh voli, za katere volitve gre, kakšen je pomen njegovega glasu na določeni institucionalni ravni (dežela, država, EU). Tako je kurikulum v prvih razredih srednjega izobraževanja⁹ namenjen predvsem spoznavanju s temeljnimi politološkimi kategorijami kot so: posameznik in družba, pravice in dolžnosti, moč-odgovornost-interesi, oblast in vladanje, konflikt-kompromis-konsenz, skupno dobro in individualni interesi, pluralnost, toleranca, utopija-ideali-realnost, mir-nenasilje-nasilje, legitimnost in učinkovitost, človekove pravice, pravo in sodna oblast. Program je oblikovan tako, da dijake postopoma vpelje v temeljna družbena in politična razmerja s katerimi se večina na konceptualni

⁹ Srednja stopnja izobraževanja v Nemčiji traja 8 let, kar je posledica tega, da osnovna šola traja le 4 leta.

ravni prvič srečuje. Velik pomen je pri tem dan razmerju med mladimi in politiko kot tudi eni temeljnih tematik nemškega političnega sistema, in sicer okoljevarstvu. V višjih razredih se temeljne politološke kategorije in razmerja nadgradijo s kompleksnejšimi tematikami kot so koncept demokracije kot oblika vladavine in njegovo razmerje do drugih oblik vladanja, gospodarski sistem in njegovo razmerje do politične ureditve, prvič je dijakom tudi podrobneje predstavljena Evropska unija ter mednarodna politika. V končnih razredih srednjega izobraževanja pa je dijakom predstavljena sama politična participacija in odločevalski procesi v tesni povezavi z vzpostavljanjem zavedanja o nujnosti nadzora politične moči. Da pri tem ne gre le za golo podajanje vsebine, temveč za integracijo vsebinskega dela s praktičnim delovanjem je razvidno iz poudarka, ki je dan učnim metodam preko katerih je spodbujana participacija kot tudi prisotnost raznih drugih aktivnosti (npr. obisk predvsem lokalnih političnih institucij, vsenemški projekt, ki zajema 200 šol *Živeti in naučiti se demokracije - Demokratie lernen und leben*), ki so namenjene uporabi pridobljenih znanj v praktičnem političnem udejstvovanju.

4. DANSKA

Državljska vzgoja se na sekundarni stopnji izobraževanja poučuje le v akademsko orientiranih programih institucij višje sekundarne stopnje. Med njimi je odločilna gimnazija, saj je edina namenjena izključno poučevanju akademsko orientiranih programov. Leta 1871 sta se kot posledica znanstvenega in družbenega razvoja na gimnazijah oblikovali dve izobraževalni smeri, in sicer jezikovna smer in matematično-znanstvena smer. Vse do reforme leta 2003 je gimnazija še vedno ponujala obe izobraževalni smeri. To razdelitev je nato zamenjal bolj fleksibilen sistem, kjer ima vsaka od smeri jedrni kurikulum obveznih predmetov ter večje število izbirnih predmetov z dvema težavnostnima stopnjama. Z vidika državljanske vzgoje je pomembno, da je zgodovina katere del je državljanska vzgoja obvezen predmet na gimnazijskem programu ter HP programu (200 ur v dveh letih). V gimnazijah se državljanska vzgoja v okviru obveznega predmeta zgodovina poučuje 79 ur v prvem, 81 ur v drugem in 76 ur v tretjem letniku.

Državljska vzgoja je tako v gimnaziji obvezni del predmeta v sklopu predmeta zgodovina, kjer je razmerje poučevanja med obema 20% državljanska vzgoja (civics) in 80% zgodovina. Državljska vzgoja naj bi se poučevala 12-15 ur na leto. Tudi pri sprotnem ocenjevanju in zaključnih izpitih je delež državljanske vzgoje enak. Predmet zgodovina z državljansko vzgojo naj bi posredovala znanje, veščine in nazore, ki omogočajo dijakom, da se soočijo z velikim številom pojavnih oblik v katerih se zgodovina uporablja in je posredovana. Predmet naj bi razvijal njihovo zgodovinsko zavest in identiteto ter naj bi posredoval dijakom njihovo kulturno ozadje kot znanje o drugih kulturah ter jim podal orodje za razumevanje različnih oblik zgodovinskih virov. Tako naj bi bila dijakom podeljena možnost, da razumejo in, da vplivajo na svoje okolje. Hkrati naj bi jim bili s tem dani temelji za participacijo v demokratičnih procesih družbe. Izhodiščna točka poučevanja naj bi bilo spoštovanje človekovih pravic. Dijaki naj bi tako preko predmeta zgodovina z državljansko vzgojo pridobili: znanje o različnih zgodovinskih družbah in kulturah; znanje o glavnih značilnostih svetovne zgodovine s poudarkom na zgodovini Evrope vključujoč moderni razvoj in globalno perspektivo; znanje o najbolj pomembnih fazah danske zgodovine, vključujoč najbolj novih faz; razumevanje zgodovinskih odnosov, interakciji med posamezniki in družbami ter znanje o različnih percepcijah

zgodovinskega razvoja ter zgodovinskih problemov; znanje o ključnih značilnostih sodobnega družbenega življenja, s poudarkom na danski družbi ter znanjem o družbenih konceptih ter teorijah; znanje o sledečih si vidikih in načinih na katere so medsebojno povezani: politične razmere in mednarodni odnosi; produkcija in ekonomij; življenjski pogoji, družinski odnosi in družbene skupine; interpretacije obstoja ter načini njihovega izražanja; znanje o različnih pogojih, ki jih imajo ženske in moški; veščine in orodja za analitično delo z različnimi tipi snovi, vključujoč primerov kako je zgodovina posredovana in uporabljena; veščine prepoznavanja zgodovinskih problemov v opredeljeni snovi ter njihova kontekstualizacija; veščine v samostojnem posredovanju zgodovinskih problemov in snovi; veščine v delu z metodami in modeli družbenih ved; seznanjanje s strukturo in funkcijami danskega političnega sistema ter danskega gospodarstva in ekonomske politike.

Pomemben predmet povezan s poučevanjem državljanske vzgoje je znotraj gimnazijskega programa tudi predmet *Družbene vede*. Namen predmeta je predvsem razviti sposobnost dijakov, da razumejo družbene kontekste ter jih naučiti interpretiranja sveta preko družbenih konceptov teorij in metodologij. Razumevanje povezave med posameznim potencialom ter dejanskim razvojem družbe naj bi bil eden od ključnih ciljev poučevanja. To razumevanje naj bi razvilo družbeno izobrazbo in sociološko domišljijo dijakov, hkrati z njihovim spoznanjem, da družbeni fenomeni ne morejo biti razumljeni le preko izkušenj, temveč je potreben tudi uvid v temeljne družbene strukture. Dijaki naj bi pridobili vpogled v zapleteno omrežje družbenih odnosov posameznikov. Ravno tako naj bi dijaki razumeli, da je družba sestavljena iz vedno spreminjajočih se družbenih, političnih in ekonomskih vzorcev in kontekstov, in da je razvoj družbe odvisen od namernih in nenamernih aktivnosti posameznikov, skupin, institucij, strank itd. To razumevanje naj bi jim omogočilo, da razvijejo kritičen pogled na družbo. Poleg tega naj bi dijaki v sklopu predmeta dobili vpogled v druge kulture in družbe, s čimer naj bi se jih vzpodbudilo k premisleku o lastni kulturi ter njihovem odnosu do drugih kultur, kar naj bi pripomoglo k njihovi večji toleranci ter zavedanju pomembnosti človekovih pravic.

Vsebina predmeta *Družbene vede* je oblikovana glede na temeljne namene predmeta ter vključuje tematike kot so politične ideologije (liberalizem, marksizem, humanizem, imperializem, nacionalizem, modernizem), politična socializacija,

odločevalski proces na Danskem ter Danski odnosi z EU ter razvoj demokracije. Odločevalski proces znotraj EU je vključen le, če neposredno vpliva na danski odločevalski proces. Seznanjanje dijakov s konceptoma oblasti in demokracije vključuje mednarodno dimenzijo, ki se nanaša predvsem na odnose z EU. Ravno tako je vključena tematika ekonomskega in političnega sodelovanja znotraj EU. Pri tem je pozornost usmerjena na institucije EU, politike ter odločevalski proces znotraj EU. Ena od pomembnih tematik je tudi vloga EU v razvoju Evrope kot njena pomembnost v mednarodnem gospodarstvu. Poleg tega se v sklopu predmet obravnavajo mednarodne družbene razmere predvsem v smislu njihove pomembnosti za Dansko. Pomembne tematike so tudi mednarodni konflikti, integracija, sodelovanje, razvoj EU, primeri varnostnega sodelovanja (NATO) ter Združeni narodi (OZN), ki se poučujejo z namenom dijake seznaniti s strukturo mednarodne skupnosti v kateri so prisotni številni akterji (države, mednarodne institucije, nevladne institucije in organizacije kot so npr. interesne skupine ter multinacionalna podjetja).

Poučevanje tematik državljanske vzgoje znotraj obeh predmetov temelji na želji spodbuditi dijake, da aktivno sodelujejo pri urah kot samem načrtovanju lekcij, kar naj bi jih naučilo sodelovanja pri odločevalskih procesih. Poleg tega naj bi pisni izdelki (npr. obvezni zgodovinski referat¹⁰) vsebovali tri dimenzije, in sicer razvojno družbeno in kritično dimenzijo.

Preverjanje kvalitete poučevanja državljanske vzgoje izvaja Danski evalvacijski inštitut. Vendar se nikoli ne preverja specifično državljanske vzgoje, temveč je državljanska vzgoja kot eden temeljnih ciljev primarnega in sekundarnega izobraževanja del vsakega preverjanja izobraževalne institucije. Pri tem je potrebno omeniti, da so cilji in okvirne tematike izobraževanja sprejeti na centralnem nivoju, njihova implementacija pa je prepuščena lokalnim oblastem in individualnim šolam.

Za poučevanje državljansko vzgojo ni potrebna nobena posebna kvalifikacija. Profesorji, ki poučujejo državljansko vzgojo morajo tako zadostiti kriterijem za

¹⁰ Zgodovinski referat morajo dijaki napisati v drugem letniku gimnazije. Ta naj bi vključeval tudi snov družbenih ved ter državljanske vzgoje.

poučevanje na gimnazijah. S tematikami državljanske vzgoje se namreč seznanijo na izobraževalnih seminarjih, ki so organizirani na gimnazijah.

Kljub pretresom na političnem področju pa področje državljanske vzgoje (še) ni podvrženo reformnim vnebam.

Analiza in evalvacija:

Pri evalvaciji politoloških vsebin pri predmetu državljanska vzgoja smo upoštevali, kaj pomeni sam koncept državljanstva v družbeno-političnem sistemu te skandinavske kraljevine. Za sam izbor vsebin in tudi podajanja teh tematik je pomembno, da se za državljanstvo uporabljata dve besedi: *statsborgerskab* in *medborgerskab*. Medtem ko se *statsborgerskab* nanaša na pravni in politični status posameznika se *medborgerskab* nanaša na posameznikovo percepcijo lastne identitete in pripadnosti. Dvojen pomen državljanstva kaže na dvojno vlogo, ki naj bi jo državljanska vzgoja igrala, to pa je seveda pomembna determinanta, ki vpliva na samo izvajanje predmeta, določa pa tudi njegovo vsebino.

V analizi smo ugotovili, da je državljanska vzgoja v gimnaziji obvezni del predmeta v sklopu predmeta zgodovina, kjer je razmerje poučevanja med obema 20% državljanska vzgoja (civics) in 80% zgodovina. Ob tem je potrebno opozoriti, da se predmet poučuje le na gimnazijah, v ostalih šolah na drugi stopnji izobraževanja pa ne. To je pomembno, saj je tako predmet namenjen le tistim od katerih se pričakuje, da bodo imeli višjo ali visoko stopnjo izobraževanja. Ti naj bi torej поблиže spoznali vsebine v okviru državljanske vzgoje.

Pomembno je tudi, da je državljanska vzgoja del predmeta zgodovina, zato so tudi vsebine, ki sicer sodijo v okvir državljanske vzgoje, nujno zaznamovane z zgodovinsko komponento. Seveda je nemogoče strogo ločiti zgodovino in politološke vsebine v okviru državljanske vzgoje; kaj takega bi bilo tudi nesmiselno, vendar pa ocenjujemo, da se lahko preveč osredotoča na zgodovinsko plat določenih konceptov in se zato "pozablja" na morebitne druge.

Vsebinsko je predmet državljanska vzgoja zastavljen izredno kompleksno in celovito. Menimo, da je vsebin, s katerimi se dijaki spoznajo, celo preveč, in, glede na široko polje tematik, predmet celo preobsežen in prezahteven. Dijaki namreč spoznajo osnove družbenih sistemov, domačega okolja, družine, do državne ureditve, političnega sistema s celovitim poznavanjem danske zgodovine.

Na tem mestu velja omeniti tudi predmet *Družbene vede*, ki se prav tako izvaja znotraj gimnazijskega programa. Tudi ta predmet je zastavljen kompleksno, saj je namen predmeta razviti sposobnost dijakov, da razumejo družbene kontekste ter jih naučiti interpretiranja sveta preko družbenih konceptov teorij in metodologij. spoznavajo politične ideologije, odločevalske procese na Danskem in v EU. Omenjamo ga predvsem zato, ker je kombinacija obeh predmetov državljanska vzgoja in družbene vede zanimiva, kjer se predmeta lahko vsebinsko dopolnjujeta in tako dijakom omogočita še bolj poglobljeno razumevanje tudi politoloških vsebin.

Zanimiv pristop je tudi ta, da profesorji dijake spodbujajo k aktivni participaciji pri načrtovanju samih predavanj, saj naj bi se na ta način naučili sodelovati pri odločevalskih procesih. To je pristop preko katerega je učenec deležen tudi praktičnega prikaza določenih vsebin, s tem pa zanj naučeno ne ostane le nekaj abstraktnega. Poleg tega pa se preko takega pristopa pogosto učinkovito zbudi njegovo zanimanje.

Danska se je poučevanja državljanske vzgoje lotila na temeljit način. Kljub temu, da je poučevanje tega predmeta »skrito« znotraj predmeta zgodovina, pa je predvidena snov, ki naj bi jo učenci osvojili zastavljena zelo široko, kompleksno in obsežno. Morda je vprašljivo, ali lahko dijaki, kljub temu, da predmet poteka več let, spozna vse vsebine v takem obsegu kot so zastavljene. Politoloških vsebin je, pri tako zastavljenem predmetu (predvsem tu mislimo na kombinacijo z predmetom družbene vede) veliko in če dijak spozna njihove osnove lahko trdimo, da v tem primeru pridobi dober pregled nad omenjenimi tematikami. Ob analizi danskega pristopa se samo po sebi zastavlja vprašanje, ali je bolje posredovati manj teh vsebin in dijaku tiste predstaviti bolj poglobljeno ali pa se zadeve lotiti širše in z manj poudarka. Odločitev o tem je gotovo potrebno premisliti tudi na podlagi tega, kdo so ciljni dijaki (na

Danskem so to samo gimnazijci), upoštevati pa je treba tudi lastne družbeno-politične okoliščine in cilje, do katerih želi država s predmetom državljanska vzgoja priti.

5. ČEŠKA REPUBLIKA

Državljska vzgoja (občanská výchova) kot ločen predmet obstaja le v nižji sekundarni stopnji izobraževanja, in sicer med 6. in 9. razredom devetletke ter je osredotočen bolj na prakso in veščine kot faktično znanje (Eurydice-CR, 2004:4). Tako v prvi stopnji oz. primarnem izobraževanju kot na sekundarni stopnji izobraževanja je predmet integriran oz. je eden od delov drugega/ih predmetov. (ibid.: 18). Tako je od 1. do 3. razreda integriran v predmet lokalno okolje (prvouka), v četrtem in petem razredu v predmet nacionalna zgodovina in geografija (vlastivěda). Na sekundarni stopnji (4-letni gimnaziji) so tematike državljanske vzgoje integrirane v predmet splošne družbene vede (základy společenských věd) in poudarek je predvsem na faktičnem znanju. (Eurydice, 2004:70)

Državljska vzgoja kot tematika in predmet na Češkem ni bila vpeljana na novo po padcu komunističnega sistema, temveč se je temeljito reformirala. Komunistična državljanska vzgoja je namreč slonela na marksističnih dogmah in je bila instrumentalizirana kot način neposrednega prenašanja ideologije komunistične partije na učence in dijake. Zaradi inherentne instrumentalnosti je tako med dijaki slovela kot izjemno dolgočasen predmet. Stigma dolgočasnosti in nepomembnosti se do določene mere drži tudi prenovljene državljanske vzgoje. (Mauch, 1995: 1-11) Pri prenovi državljanske vzgoje po več kot 40 letih komunistične vladavine so se češki reformatorji za podporo pri reformi obrnili predvsem na zahodne institucije in strokovnjake. Na primer Center za državljansko vzgojo iz Calabasasa iz Kalifornije je tesno sodeloval s češkimi reformatorji pri oblikovanju izobraževalnih standardov za poučevanje državljanstva. To je potekalo v okviru *CIVITAS: Mednarodnega programa za izmenjavo izkušenj na področju državljanske vzgoje*, ki ga podpira oddelek za izobraževanje ZDA. Drugo pomembno sodelovanje na področju reformiranja kurikula je bilo prisotno v okviru CECR (Državljska vzgoja za Republiko Češko), kjer sta sodelovala Inštitut za razvoj izobraževanja (IED) pedagoške fakultete Karlove univerze v Pragi ter Pedagoško fakulteto na Univerzi Iowa (UICOE). Partnerstvo, ki ga financira Ameriška informacijska agencija, se je začelo spomladi 1995. Projekt CECR je bil usmerjen predvsem v reformo kurikula za dijake od 17 do 18 leta. Eden glavnih ciljev pri tem, ki je bil prevzet po reformi začeti že 1989, je bila popolna odprava marksistične-leninistične vsebine (perspektive) v

zgodovini, filozofiji in družboslovnem kontekstu; vpeljava religije v kurikulum, prenovljena vsebina češke zgodovine in kulture. (Hamot, 1998) Za ključne cilje državljanske vzgoje na češkem so se vzpostavili naslednji: razumevanje načel demokratične družbe, identificiranje s temeljnimi vrednotami demokracije, kritično mišljenje, poznavanje človekovih pravic ter tudi patriotizem ki ga kot pomembno vrednoto in cilj pri poučevanju državljanske vzgoje vidijo Poljska, Slovaška kot Romunija (Eurydice, 2004: 25) - bivše komunistične države.

Kurikulum pa je bil oblikovan na temelju štirih ključnih konceptov:

- država in vladne politike
- ustavno in splošno pravo
- tržna ekonomija
- Češka republika v globalni skupnosti (Hamot, 1997).

Tako široko zastavljeni koncepti in splošni cilji državljanske vzgoje omogočajo učiteljem in avtorjem učbenikov, da dajejo različen poudarek pri svojem učenju kot tudi pri izboru vsebine učbenikov. (Eurydice, 2004:4)

Primer tematike vsebovanih v specifičnem učbeniku za državljansko vzgojo na 4-letni gimnaziji so naslednje: *Ključni dogodki v češki zgodovini; Uporaba propagande v komunistični Češkoslovaški: Primer koloradskega hrošča; Sporna (nasprotujoča si) teorija, retorika in realnost v komunističnem internacionalizmu: Primer za veliko poroto; Praška pomlad, 1968: Upanje in razočaranje; 1989: Leto revolucije ali evolucije?; Analiza disidentskih pozicij; Rock glasba in propad komunizma; Tekmujoče vizije prihodnosti: Predsednik in premier Republike Češke; Spreminjanje gospodarstev: Simulacija privatizacije; Kaj je in kaj ni demokracija; Oblikovanje koalicij v parlamentarnem sistemu; "Svečano prisegam...": Primerjava predsedniških pooblastil v štirih državah; Afirmativno (pritrđilno) in negativno v ustavah; Ustava Republike Češke; Vprašanje pripadnosti; Kaj pomeni enakost? Štiri perspektive; Vladavina večine: Ali je vedno pravična?*
(ur. Fischer in Shinew, 1997)

Politične koordinate češkega okolja so v lekcijah dobro razvidne, saj so prisotni tako ključni dogodki češke zgodovine, kot negativna percepcija komunizma, vseprisotnost tržnega sistema itd.

Ravno tako je prisotna evropska dimenzija oz. dimenzija sodelovanja, ki se je kot ena ključnih tematik začela razvijati že od začetka 1990-ih. Evropske vsebine so bile tradicionalno del kurikulumov večih predmetov (zgodovine, geografije, tujih jezikov, umetnosti ter državljanske vzgoje in družbenih ved). V zadnjem času se je preko novih izobraževalnih standardov, programov in učbenikov uvedlo kompleksnejše razumevanje Evrope. To bi lahko imeli za posledico češke vključitve v najpomembnejše Evro-Atlantske organizacije. Ob vključitvi v EU je tako veliko šol organiziralo tako imenovane evropske dneve. Nekaj čeških šol pa je vključenih v projekt Sveta Evrope »Evropa v šoli«. V srednjih šolah (gimnazijah) je evropska dimenzija prisotna predvsem v okviru predmetov osnove družbenih ved ter zgodovine. Izobraževalni proces tako omogoča učencem, da pridobijo osnovno znanje na področju političnih ved, ekonomije ter ustavnega prava. V procesu izobraževanja se tako seznani z vlogo državljana in države v družbi ter v EU. Poleg tega se seznani z mednarodnim sodelovanjem ter supranacionalnimi varnostnimi strukturami (NATO).

Kljub poudarku na faktičnem znanju pa izobraževalni standard¹¹ za 4-letne gimnazije vsebuje specifične cilje povezane z državljanskimi veščinami. Dijaki naj bi se odzivali na glavne svetovne dogodke ter kritično dojemali in ocenjevali javne dogodke. Prenova kurikulumov izvajana od leta 2004 tako posebno pozornost namenja razvoju veščin povezanih s kritičnim mišljenjem, odločanjem in participacijo kot tudi razvoju družbenih in komunikacijskih veščin. Veščine naj bi temeljile na temeljnih principih demokratične družbe ter na toleranci in spoštovanju človekovih pravic in naj bi prispevale tudi k nacionalni in evropski identiteti učencev/dijakov. Državlјanska vzgoja naj bi bila tako poučevana z inovativnimi metodami, kot so igranje vlog, simulacije, izobraževalne igre, kooperativno učenje in podobno, vendar to ne pomeni,

¹¹ Z vpeljavo izobraževalnih standardov naj bi se presegel centralizem. Hkrati pa naj bi se omilile šibkosti decentralizacije, pluralizacije in diverzifikacije izobraževalnega sistema na Češke, ki bi vsem učencem/dijakom zagotovil podobno kvaliteto poučevanja. (Kalous, 1996: 4)

da se dejansko poučuje s temi metodami, saj gre tako kot pri vsebinah za okvir oz. predloge. Vsaka institucija namreč oblikuje lastni izobraževalni program, ki mora biti potrjen s strani ministrstva, njegovo poučevanje pa mora ustrezati izobraževalnim standardom. Nadzor nad dejanskim kvalitetnim izvajanjem pa je na Češkem v rokah Češkega šolskega inšpektorata. Dejansko izvajanje pa je v rokah učiteljev državljanske vzgoje, ki pa niso izšolani po uniformnem modelu izobraževanja. To pomeni, da je model različen za vsako (v večini primerov pedagoško)fakulteto, ki izobražuje učitelje državljanske vzgoje.

Čehi z reformo državljanske vzgoje niso še končali, saj bodo s šolskim letom 2007/08 uvedli nov izbirni predmet za maturo, ki se bo imenoval državljanski temelji (občanský základ) in bo pokrival vse vidike povezane z državljansko vzgojo, ki so poučevani v sklopu različnih predmetov (osnove družbenih ved, zgodovina, geografija).

Analiza in evalvacija:

Temeljni namen evaluacije politoloških tematik v okviru predmeta državljanske vzgoje na Češkem je predvsem ugotoviti, prvič kako se temeljne koordinate in načela prisotna v češkem političnem sistemu odlikavajo v ciljih in namenu samega predmeta državljanske vzgoje ter drugič kako se koordinate in načela prisotna v političnem sistemu odlikavajo v politoloških tematikah ter poučevanju teh ter v kolikšni meri so te tematike komplementarne s cilji in namenom samega predmeta kot tudi opredelitev ključnih problematik.

Za razumevanje namena in ciljev državljanske vzgoje na Češkem, kar je predpogoj evaluacije politoloških vsebin, je ključno razumevanje kakšno razmerje označuje v češkem političnem sistemu koncept državljanstva. Koncept označuje razmerje med državo in državljanom, kjer imata oba pravice in dolžnosti, pri čemer posameznik ni odgovoren le sebi in državi, temveč se mora po preambuli češke ustave zavedati tudi svoje odgovornosti do drugih ljudi v skupnosti. Samo razmerje pa je po ustavi utemeljeno na načelih parlamentarne demokracije. Liberalna demokracija pa igra tudi ključno vlogo kot koordinata političnega sistema, saj se je vpeljava parlamentarne

demokracije na Češkem v postkomunističnem obdobju osmislila kot nadaljevanje zgodovinske demokratičnosti češkega naroda, ki jo je komunistična oblast zadušila. V češkem političnem prostoru tako obstaja na eni strani izjemno negativno dožemanje komunističnega obdobja ter na drugi izjemno pozitivno dožemanje liberalno demokratičnega obdobja med leti 1918-1938, ki predstavlja vir osmišljanja inherentne demokratičnosti češkega naroda. Tematika antikomunizma tako še danes igra pomembno vlogo v češkem političnem sistemu, vendar pa se je glede na ravnotežje med desnim in levim blokom do določene mere umaknila drugim tematikam kot so vprašanje prihodnosti Evro-Atlantskih integracij predvsem EU in NATO in aktivne vloge Češke v obeh organizacijah. Percepcija članstva v obeh pa je na drugi strani do določene mere povezano prav z antikomunizmom, ki je osmišljan prav na travmi intervencije sil varšavskega pakta leta 1968 na Češkem. Članstvo je tako percipirano kot prvo poročilo varnosti v zgodovini Češke. Tako so tematike in koordinate češkega političnega sistema kot tudi v drugih postkomunističnih državah tesno prepletena s politično zgodovino predvsem obdobjem med in po drugi svetovni vojni.

Cilji in namen predmeta državljanska vzgoja se glede na koordinate in tematike političnega sistema izkažejo kot predvidljivi in zelo splošni. Tako je kot ključno izpostavljeno razumevanje načel demokratične družbe ter identificiranje s temeljnimi vrednotami demokracije kot tudi poznavanje človekovih pravic. Določena specifičnost češke državljanske vzgoje je na eni strani eksplicitni poudarek na oblikovanju kritičnega mišljenja ter na drugi strani poudarek na patriotizmu, ki tvorita na prvi pogled nasprotujoči si par ciljev, vendar sta v veliki meri odslikava tematik in koordinat češkega političnega sistema v smislu liberalnega racionalnega posameznika na eni ter travme intervencije in percipirani nujnosti kolektivne države ter neposrednega vpliva koncepcij državljanske vzgoje prevladujočih v ZDA na drugi strani, kar pa na drugi strani ne pomeni, da prav zaradi določenega nasprotovanja ne predstavljata problemov pri oblikovanju kurikuluma.

Problematika samega kurikula oz. samih politoloških in zgodovinskih tematik državljanske vzgoje na Češkem tako izhaja že iz določene problematike prisotne v ciljih in namenih državljanske vzgoje. Vendar pa ključni problem predstavlja predvsem poudarek predvsem na faktičnem znanju in šibkost povezave med tako pridobljenim znanjem ter praktičnem političnem delovanju. Ta problem pa ni ostal

neopažen s strani izobraževalnega sistema, saj je prenova kurikuluma iz 2004 posebno pozornost namenila prav razvoju veščin povezanih s kritičnim mišljenjem, odločanjem in participacijo kot tudi razvoju družbenih in komunikacijskih veščin. Veščine naj bi temeljile na temeljnih načelih demokratične družbe ter na toleranci in spoštovanju človekovih pravic in naj bi prispevale tudi k nacionalni in evropski identiteti učencev/dijakov. Glavnim ciljem državljanske vzgoje se je tako dodal cilj, da naj bi se dijake naučilo odzivati se na glavne svetovne dogodke ter kritično dojemati in ocenjevati javne dogodke. Vendar pa kljub novi reformi ostaja problematično predvsem dejstvo o preveliki odprtosti kurikula in preveliki navezavi na ameriške koncepcije in tematike državljanske vzgoje. Preveliki odprtosti, ki je posledica dejstva, da so tako metode kot tematike poučevanja politoloških vsebin le predlogi in kot taki niso zavezujoči, kar lahko pomeni, da je od posamezne gimnazije odvisno kako se bo državljanske vzgoja poučevala in katere politološke tematike bodo poudarjene ali sploh poučevane¹².

Drugi problem predstavlja posnemanje ameriškega modela, ki je glede na zgodovino reforme državljanske vzgoje razumljivo, vendar zelo problematično. Češka se je namreč reforme kurikula lotila pod mentorstvom Američanov predvsem v okviru projekta CIVITAS, ki ga je podpiral oddelek za izobraževanje ZDA ter sodelovanja s Centrom za državljansko vzgojo iz Calabasa iz Kalifornije. Ravno tako je bila eden od glavnih financerjev prenove kurikula Ameriška informacijska agencija. Določena prilagoditev češkemu političnemu sistemu je tako prisotna predvsem na področju tematik politične zgodovine in EU ter mednarodnim sodelovanjem. Problematičnost ameriškega vpliva je predvsem v tem, da tematika antikomunizma še vedno igra eno centralnih vendar nereflektiranih in zato latentih vlog v kurikulumu. Kljub zgoraj opredeljenim kritičnim točkam pa je kurikulum češke državljanske vzgoje v svojih izhodiščih jasn, koherenten in ponuja možnost, da si dijaki pridobijo osnovno znanje na večjih pomembnih področjih kot so politične vede, ekonomija in ustavno pravo. Namen in cilji predmeta tako so odslikani v samem kurikulumu. Jasnost in koherentost kurikula temelji na opredelitvi štirih ključnih konceptov/tematik v okviru katerih se poučuje državljanska vzgoja. Ti so: **država in vladne politike, ustavno in splošno**

¹² Češki šolski inšpektorat sicer izvaja kontrolo nad kvaliteto, vendar pa so izobraževalni standardi tako široki, da to do določene stopnje lahko oteži samo kontrolo nad kvaliteto.

pravo, tržna ekonomija ter Češka republika v globalni skupnosti. Konkretna politološka tematika in tematika politične zgodovine, ki so prisotne v določenem učnem načrtu posamezne gimnazije, pa so zelo različne. Določen problem s tematikami, ki ga opazimo pri konkretnih učbenikih je predvsem obsežnost pokrivanja tematik, ki izhaja iz nujnosti pokritja vseh štirih temeljnih konceptov.

Menimo, da so ključen problem češke državljanske vzgoje, poleg že naštetih, nenehne reforme, ki popravljajo napake prejšnjih reform.

6. FINSKA

Državljska vzgoja ima v finskem izobraževalno – edukativnem sistemu zelo pomembno vlogo. Prispevala naj bi k oblikovanju dejavnega, participatornega državljsana, ki je solidaren, tolerant in tudi zna mirno reševati konflikte. Vsebine kurikulumov državljske vzgoje naj bi pri posamezniku oblikovale spretnosti, ki so potrebne za dejavno vključevanje v javno življenje.

Za Fince je tudi šola sama kot socializacijska institucija mesto za implementacijo praktičnih izkušenj o delovanju demokracije v sami šoli.

Vsebine državljske vzgoje naj bi tudi prispevale k človekovemu spoštovanju narave in sploh k njegovemu prispevanju k trajnostnemu družbenemu razvoju. K njegovemu prispevanju k varnemu okolju. Pa tudi k spoštovanju življenja, človekovih pravic, narave, lastnega dela, spoštovanja dela drugih. Učence uči temeljev evropske civilizacije, kulture in vrednot. Poleg tega poučuje temelje evropskega državljsanstva in delovanja EU.

Politološke vsebine finske državljske vzgoje poudarjajo oblikovanje odgovornega državljsana, državljske vrednote kot so demokracija, strpnost (še posebej do drugačnosti), družbena pravičnost. Te vsebine družboslovnih kurikulumov naj bi pomagale oblikovati demokratičnega, participatornega državljsana(ko), ki zna delovati za obče dobro vseh.

Na Finskem je bila do reforme v letih 2005 in 2006 državljska vzgoja v primarnem izobraževanju integrirana v druge predmete, v splošnem višjem in nižjem sekundarnem izobraževanju pa je bila hkrati medpredmetna in integrirana tema. Po novem kurikulumu za nižje sekundarno izobraževanje, ki je začel veljati 1. avgusta 2006, je *Državljska vzgoja* poseben predmet in tudi medpredmetna tema. Podobno velja za splošno višje sekundarno izobraževanje (od avgusta 2005), kjer sta namesto enega dva obvezna tečaja.

7. FRANCIJA

Predmet *Državlјanska pravna in socialna vzgoja* je bil v Franciji uveden v okviru zadnje velike vsebinske prenovе srednjih šol leta 1999. Kot eden od poglobitnih elementov te srednješolske reforme se predmet odteј poučuje v drugem, tretjem in zadnjem letniku splošnih gimnazij, tehničnih gimnazij in poklicnih srednjih šol (po analogiji s slovenskim srednješolskim sistemom; francoski sistem je razdeljen po načelu osnovna šola/višja osnovna šola/gimnazija). Čeprav je predmet na urniku samo pol ure tedensko, je prinesel pomembne novosti v ciljih in metodah poučevanja.

Program predmeta v treh letih omogoča diјakom, da si s pomočjo analize razjasnijo pomen pojma državljanstvo in se seznanijo z njegovimi načeli, oblikami in praksami. Ob koncu programa naj bi bili sposobni soočiti svoje dojemanje državljanstva z realnostmi sodobnega sveta. V vsakem od razredov je problematika državljanske vzgoje zastavljena na različnih vsebinskih poudarkih.

V prvem letu pouka državljanske vzgoje je tako poudarek na odkrivanju pomena državljanstva in program nosi naslov: »Od življenja v družbi do državljanstva«. Diјaki preučujejo vidike družbenega življenja, ki so jih sposobni razumeti, da bi nato prepoznali njihova politična ozadja in zgodovinski kontekst. Posamezne teme diјakom omogočajo odkrivanje ene ali več razsežnosti državljanstva. Poglobljajo in nadgrajujejo se znanja, ki so jih diјaki že pridobili v zadnjih razredih višjega osnovnošolskega izobraževanja.

V drugem letu je program naslovljen: »Državlјanske institucije in prakse«. Diјaki se seznanijo z delovanjem poglobitnih političnih institucij. Program zajame tako ustavna načela in demokratične institucije kot politične stranke, volilne sisteme in človekove pravice. Pravne institucije, predstavljene v okviru pouka, je mogoče izbrati oz. prilagoditi interesom posameznih smeri srednjih šol (npr. delovno pravo, trgovinsko in poslovno pravo, pravosodne pristojnosti in različna sodišča itd.). Raznolikost konceptov, institucij in praks državljanstva je predstavljena primerjalno v času in prostoru.

V zadnjem letniku je program naslovljen: »Državljanstvo na preizkušnji spremenljivega sodobnega sveta«. Soočenje znanj o državljanstvu z velikimi spremembami, ki smo jim priča v sodobnem svetu, omogoča nepolemično razpravo o aktualnih temah, kot so različni pogledi na enakopravnost, vloga medijev, neodvisnost sodstva, razvoj družinskega okolja, znanosti in družbe nasploh. Dijaki se seznanijo tudi s problemi, povezanimi z združevanjem Evrope, in globalizacijo ter vplivom teh procesov na politične institucije. Med drugim je obravnavana tudi pomembna tema »obrambe in miru«, s katero francoski izobraževalni sistem motivira dijake k razmisleku v okviru ukinitve obveznega služenja vojaškega roka.

Priporočena literatura za pouk državljanstva (v oklepajih so slovenski prevodi naslovov del za potrebe tega poročila):

Citoyenneté et société (Državljanstvo in družba), *Cahiers Français*, n°281, La documentation française, mai-juin 1997

A. Le Pors, *La citoyenneté* (Državljanstvo), Que Sais-je?, PUF, 1999

F. Constant, *La citoyenneté* (Državljanstvo), Ed. Monchrétien, coll. clefs, 1998.

La violence, état des lieux (Nasilje, aktualno stanje), *Sciences Humaines* n° 89, déc 1998.

F. Dubet, "Violences urbaines" (Urbano nasilje), in *Cahiers Français*, n°291, La société française contemporaine, mai-juin 1999.

A. Chanel "Quelques précisions sur citoyenneté et civilité" (Nekaj pojasnil o državljanstvu in javnem udejstvovanju) (internetni vir)

A. Beitone "L'ECJS au lycée, enjeux, contenus et pratiques" (Državljanstva vzgoja v srednjih šolah, cilji, vsebine in metode) (internetni vir)

Y. Déloye, Ecole et citoyenneté, l'individualisme républicain de J. Ferry à Vichy (Šola in državljanstvo, republikanski individualizem J. Ferryja v Vichyju), Presses de la FNSP, 1994.

Y. Déloye, L'apprentissage de la citoyenneté (Učimo se državljanstva), *Cahiers Français* n°285, 1998.

S. Roché, La société incivile (Nedržavljanstva družba), Seuil, 1996.

S. Roché, Sociologie politique de l'insécurité (Politična sociologija ogroženosti), PUF, 1998.

H. Lagrange, La civilité à l'épreuve (Državljanstvo na preizkušnji), PUF, 1995

- H. Lagrange, La politique carcérale : une comparaison Europe Etats-Unis (Politika zapornih kazni: primerjava med Evropo in ZDA), Esprit, décembre 1998.
- S. Body-Gendrot et N. Guellec, Mission sur les violences urbaines (Poročilo o urbanem nasilju), La Documentation Française, Cahiers de l'IHESI, 1998.
- D. Salas, et O. Mongin, Entre le tout éducatif et le tout répressif, quelles alternatives? A propos de la justice des mineurs, (Med izobraževanjem in prisilo: kakšne so alternative? O mladoletniškem pravu), Esprit, décembre 1998.

8. POROČILO O POSVETU »POLITOLOŠKE IN ZGODOVINSKE VSEBINE DRŽAVLJANSKE VZGOJE V EVROPSKI PRIMERJALNI PERSPEKTIVI«

V okviru letne konference European Political Science Network (EPSNet), ki združuje evropska in ameriška politološka združenja, smo organizirali razpravo z naslovom »Politološke in zgodovinske vsebine državljanske vzgoje v evropski primerjalni perspektivi«, ki je potekala 22. junija 2007 od 9:30 do 11:15 na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.

Na konferenci je tekla razprava na temo izkušenj z državljansko in domovinsko vzgojo v državah članicah EU (Francija, Velika Britanija, Češka, Nemčija, Danska in Slovenija). Udeleženci so izmenjali izkušnje o različnih modelih in vsebini državljanske vzgoje, pogovarjali pa so se tudi o primernih rešitvah za slovenske srednje šole. Zanimala jih je primerjava vpliva, ki jih ima uvajanje tovrstnih kurikularnih vsebin v srednje šole na politično participacijo. Razpravljali so o učinkih državljanske vzgoje ali vzgoje za demokracijo na politično apatijo in nizko volilno udeležbo ter se pogovarjali o ciljih državljanske vzgoje. Pogovarjali so se tudi o različnih didaktičnih pristopih in vzgojnih ciljih, ki jih želimo z državljansko vzgojo doseči.

9. UČNI NAČRT ZA IZBIRNI PREDMET »MODERNI SVET«

1. POLITIČNI SISTEM

1.1. Politični sistem (splošno)

VSEBINA

Namen poglavja je dijaku pojasniti, kaj je politični sistem, pri čemer se predstavi več možnih opredelitev političnega sistema in poudari, da politični sistem ni nekaj statičnega, temveč da je posledica historičnega razvoja, da se ves čas spreminja, razvija in prilagaja različnim družbenopolitičnim (tako domačim kot svetovnim) razmerjem in konstalacijam. Politični sistem se predstavi kot celota razmerij med političnimi institucijami, kot skup političnih pravil in političnih norm. Pojasni se, da gre za sistem v katerem so ključna razmerja moči, ki tudi določajo, katere skupine, stranke in posamezniki so vladajoči ter na kakšen način vladajo. Dijak se seznani tudi z razumevanjem političnega sistema kot funkcije, preko katere se vzdržuje red v določeni skupnosti in preko katerega se uveljavljajo pravila, ki jih člani skupnosti spoštujejo in se po njih ravnaajo. Namen poglavja je tudi pojasniti razliko med političnim sistemom in državo, pri čemer zna opredeliti in razložiti oba pojma ter ju med seboj primerjati.

CILJI:

Dijakinja/dijak:

1. Zna opredeliti in pojasniti, kaj je politični sistem
2. Razume, da politični sistem ni nespremenljiv, temveč da ga določajo vsakokratna razmerja moči med institucijami in akterji
3. Zna razložiti in uporabljati pojem politični sistem v praktičnih primerih, zna naštetiti politične institucije, ki so del političnega sistema
4. Razume in zna pojasniti, na kakšen način se preko političnega sistema vzdržuje v družbi red, ter zakaj je to potrebno
5. Razume tako koncept politični sistem kot koncept države, zna opredeliti razlike med njima in jih osmisli tudi na praktičnem primeru

1.2. Primerjava političnih sistemov

VSEBINA

Dijak v okviru poglavja spozna in se nauči, da politični sistemi med seboj niso enaki, temveč da se med seboj razlikujejo in so lahko urejeni na različne načine. S tem se dijaka seznani s številčnostjo možnih političnih ureditev in družbenih možnosti. S spoznavanjem in razumevanje različnih ureditev, bo dijak lažje umestil in bolje razumel tudi politični sistem RS ter hkrati osmisli tudi lastno (politično) kulturo. Namen poglavja je dijaka seznaniti z različnimi možnostmi razvrščanja političnih sistemov, pri čemer se mu pojasni, da se lahko sistemi razvrščajo na več načinov, npr. glede na gospodarsko razvitost, glede na razporeditev moči, ipd.

CILJI:

Dijakinja/dijak:

1. Razume in zna razložiti, da se posamezni sistemi med seboj razlikujejo in zna pojasniti, da posamezni sistemi niso ločene enote temveč so med seboj povezani.
2. Zna pojasniti, zakaj so primerjave med različnimi političnimi sistemi smiselni in kakšen je namen primerjav. Koristnost primerjav političnih sistemov razloži tudi na praktičnem primeru.
3. Dijak zna opisati več različnih načinov razvrščanja političnih sistemov, zna razločevati ključne kategorije, po katerih lahko sisteme primerjamo. Primerjavo opravi tudi na praktičnih primerih.
4. Dijak spozna in se nauči posameznih institucij v različnih političnih sistemih, na konkretnem primeru zna pojasniti, kakšna je razlika med posameznimi institucijami v različnih političnih sistemih.

1.3. Demokratični / avtoritarni sistemi

VSEBINA

Dijaki natančneje spoznajo/obnovijo lastnosti demokratičnih sistemov, vrednote, institucije, način delovanja v demokratičnih sistemih. Naučijo se prepoznati in naštetih temeljne elemente in osnovne premise demokratičnih sistemov, seznanijo se s pomenom volitev za uresničevanje demokratičnih načel. Spoznajo lastnosti avtoritarnih sistemov, vrednote, institucije in njihov način delovanja v avtoritarnih

sistemih. Oba tipa sistemov med seboj primerjati, pojasniti razlike med obema ureditvama. Prikazati tudi več tipov demokratičnih ureditev (predsedniška, parlamentarna demokracija), identificirati več tipov avtoritarnih sistemov (osebne diktature, vojaške oligarhije, dinastije, komunistični režimi, ipd.) Na primeru Velike Britanije spoznajo demokratični sistem ustavne monarhije, na primeru Francije primer predsedniškega demokratičnega sistema. Pojasniti osnovne razlike in podobnosti med obema tipoma sistemov. Na primeru Mjanmara spoznajo elemente avtoritarnega sistema (vojaška hunta).

CILJI:

Dijakinja/dijak:

1. Obnovi pojem demokracije, ga zna opredeliti in zna naštet lastnosti demokratičnih sistemov.
2. Se seznani z osnovnimi premisami avtoritarnih sistemov, jih zna identificirati in primerjati z lastnostmi demokratičnih sistemov.
3. Na konkretnih primerih zna pokazati, kakšni tipi demokracij obstajajo in jasno identificirati osnovne razlike med njimi.
4. Na primeru avtoritarnega režima pojasni njegove značilnosti ter jih zna pokazati razlike med avtoritarnimi in demokratičnimi političnimi sistemi.

1.4. Politična kultura in politična socializacija

VSEBINA

V okviru poglavja se dijaki seznani s pojmom politična kultura in politična socializacija. Cilj je v splošnem predstaviti politično kulturo kot skup političnih stališč, vrednot, uredb, načinov delovanja in obnašanja posameznikov, političnih skupin, strank. Pri tem se poudari, da politična kultura ni statična, temveč da se spreminja in se zato lahko relativno hitro spremenijo tudi značilnosti določene politične kulture. Politično kulturo na ta način politično kulturo predstaviti kot proces. Dijaki se naučijo, da je politična socializacija proces, preko katerega posameznik »vstopi« v določeno politično kulturo, pridobi politično zavedanje, odnos, politične vrednote in prepričanja ter je politično aktiven. Cilje tudi seznani, da na kakšen način sta politična kultura in politična socializacija povezana.

CILJI:

Dijakinja/dijak:

1. Se nauči, razume in zna pojasniti koncept politična kultura. Zna razložiti pojem in opisati njegove značilnosti.
2. Razume, da je politična kultura proces in ne statičen pojem, zna pojasniti, kako in zakaj se spreminja politična kultura ter kdo vpliva na spremembe politične kulture.
3. Se nauči, razume in zna pojasniti, kaj je politična socializacija. Razume pojmovno okolje koncepta politična socializacija in zna pojasniti, kaj vse omenjeni pojem zajema.
4. Razume in zna pojasniti, kako sta politična kultura in politična socializacija povezani in zna opisati, v kakšnem razmerju sta. Na konkretnem primeru zna pojasniti, kako lahko politično socializiran posameznik vpliva na politično kulturo in kako politična kultura vpliva na politično aktivnost posameznika.

1. sklop: Politični sistem (splošno)

OPERATIVNI CILJI

1. Zna opredeliti in pojasniti, kaj je politični sistem
2. Razume, da politični sistem ni nespremenljiv, temveč da ga določajo vsakokratna razmerja moči med institucijami in akterji
3. Zna razložiti in uporabljati pojem politični sistem v praktičnih primerih, zna naštetih politične institucije, ki so del političnega sistema
4. Razume in zna pojasniti, na kakšen način se preko političnega sistema vzdržuje v družbi red, ter zakaj je to potrebno
5. Razume tako koncept politični sistem kot koncept države, zna opredeliti razlike med njima in jih osmisliti tudi na praktičnem primeru

PREDLAGANE VSEBINE (Temeljni standardi znanja)

Politični sistem kot družbeni proces
Politični sistem kot razmerje moči

Politične institucije
Pravila

Opredelev države
Razmerje politični sistem - država

POJMI

- razmerja moči
- politične institucije

- politična oblast
- politične vrednote in pravila

- država

SPECIALNODIDAKTIČ
NA PRIPOROČILA

MEDPREDMETNE
POVEZAVE

2. sklop: Primerjava političnih sistemov, demokratični / avtoritarni sistemi

OPERATIVNI CILJI	PREDLAGANE VSEBINE (Temeljni standardi znanja)	POJMI	SPECIALNODIDAKTI ČNA PRIPOROČILA	MEDPREDMETNE POVEZAVE
1. Razume in zna razložiti, da se posamezni sistemi med seboj razlikujejo in zna pojasniti, da posamezni sistemi niso ločene enote temveč so med seboj povezani.	- različne oblike političnih sistemov/ureditev	Politične ureditve		
2. Zna pojasniti, zakaj so primerjave med različnimi političnimi sistemi smiselni in kakšen je namen primerjav. Koristnost primerjav političnih sistemov razloži tudi na praktičnem primeru.				
3. Dijak zna opisati več različnih načinov razvrščanja političnih sistemov, zna razločevati ključne kategorije, po katerih lahko sisteme primerjamo. Primerjavo opravi tudi na praktičnih primerih.	- razvrščanje političnih sistemov glede na način vladanja - razraščanje političnih sistemov glede na gospodarsko in politično razvitost	Primerjava političnih sistemov Demokracija Avtoritarni sistemi Totalitarni sistemi		
4. Dijak spozna in se nauči posameznih institucij v različnih političnih sistemih, na konkretnem primeru zna pojasniti, kakšna je razlika med posameznimi institucijami v različnih političnih sistemih.				
5. Obnovi pojem demokracije, ga zna opredeliti in zna naštet lastnosti demokratičnih sistemov.	- značilnosti demokratičnih političnih sistemov - značilnosti avtoritarnih političnih sistemov			Predsedniška demokracija, parlamentarna demokracija osebne diktature vojaške oligarhije komunistični režim
6. Se seznani z osnovnimi premisami avtoritarnih sistemov, jih zna identificirati in primerjati z lastnostmi demokratičnih sistemov.				
7. Na konkretnih primerih zna pokazati, kakšni tipi demokracij obstajajo in jasno				

identificirati osnovne razlike med njimi.

8. Na primeru avtoritarnega režima pojasni njegove značilnosti ter jih zna pokazati razlike med avtoritarnimi in demokratičnimi političnimi sistemi.

3. sklop: Politična kultura in politična socializacija

OPERATIVNI CILJI

1. Se nauči, razume in zna pojasniti koncept politična kultura. Zna razložiti pojem in opisati njegove značilnosti.
2. Razume, da je politična kultura proces in ne statičen pojem, zna pojasniti, kako in zakaj se spreminja politična kultura ter kdo vpliva na spremembe politične kulture.

3. Se nauči, razume in zna pojasniti, kaj je politična socializacija. Razume pojmovno okolje koncepta politična socializacija in zna pojasniti, kaj vse omenjeni pojem zajema.

4. Razume in zna pojasniti, kako sta politična kultura in politična socializacija povezani in zna opisati, v kakšnem razmerju sta. Na konkretnem primeru zna pojasniti, kako lahko politično

PREDLAGANE VSEBINE (Temeljni standardi znanja)

Politična kultura kot proces

POJMI

Politično delovanje
Politično obnašanje

SPECIALNODIDAKTI
ČNA
PRIPOROČILA

MEDPREDMETNE
POVEZAVE

Politična socializacija

- politična stališča
- Politične vrednote
- Politična prepričanja

socializiran posameznik vpliva na politično kulturo in kako politična kultura vpliva na politično aktivnost posameznika.

2. MEDNARODNE ORGANIZACIJE IN EVROPSKA UNIJA

2.1. Mednarodne organizacije

VSEBINA

Poglavje se osredotoča na najpomembnejše sodobne mednarodne organizacije katerih delovanje ima poleg Evropske unije, ki bo natančneje obravnavana v naslednjih poglavjih največji vpliv na evropske in tudi druge države. Dijaki v okviru tega poglavja spoznajo ključne značilnosti mednarodnih organizacij, ki jim sledi predstavitev Svet Evrope, OZN, NATO, Svetovno banko, MDS, Svetovno trgovinsko organizacijo in OPEC. Pri tem je poudarek dan razumevanju ključnih razlik med njimi glede članstva (regionalnost ali globalnost), pristojnosti, globalnega pomena, področji, ki jih pokrivajo, delovanja, dobe nastanka ter njihovih ciljev in prihodnosti. Dijaki naj bi dobili predvsem vpogled v vpliv, ki ga te organizacije imajo na samo delovanje nacionalnih držav ter vpliv, ki ga imajo na različne sfere njihovega vsakdanjega življenja.

CILJI:

Dijakinje/dijaki:

1. Znajo opredeliti ključne značilnosti mednarodnih organizacij.
2. Znajo opredeliti glavne mednarodne organizacije.
3. Razumejo ključne razlike med predstavljenimi mednarodnimi organizacijami glede na članstvo, pristojnosti, področji in ciljev delovanja.
4. Razumejo osnovni pomen ključnih mednarodnih organizacij na delovanje nacionalne države in razumejo vpliv, ki ga ima delovanje mednarodnih organizacij na njihovo vsakdanje življenje.

2.2. Evropska unija

Procesi, institucije in politike EU imajo vedno večji vpliv na vsakdanje življenje državljanov članic Evropske unije. Številne odločitve na nacionalni ravni so podvržene regulativam EU pri čemer se večina ljudi tega niti ne zaveda. Zato je potrebno dijake pripraviti na vedno večji vpliv, ki ga bodo imele odločitve na ravni EU na njihovo vsakdanje življenje in jih opozoriti na področja na katerih odločitve EU že imajo ključen vpliv. Le razumevanje delovanja in pomena EU, jim lahko razkrije vedno bolj neločljivo povezanost njihovega življenja z življenjem ne le državljanov drugih članic, temveč tudi ostalih ljudi. Vedno več problemov v sferi politike, gospodarstva in okolje se namreč ne more več reševati na nacionalnem nivoju, temveč je za reševanje sodobnih problemov supranacionalna raven neizbežna bodisi v obliki regionalnih združenj kot je EU bodisi v obliki globalnih organizacij kot so Združeni narodi. Zavedanje ključnosti delovanja na supranacionalni ravni odpre tudi vprašanje o načinu delovanja na teh ravneh oz. vprašanje o demokratično legitimnih institucijah in mehanizmih za uravnavanje tega delovanja.

2.2.1. Geneza sodobnih evropskih integracij

VSEBINA

Poglavje predstavlja uvod v spoznavanje dijaka z Evropsko unijo kot eno izmed najkompleksnejših in najpomembnejših sodobnih političnih skupnosti. Pri tem se poglavje osredotoča na ključne ideje evropskega povezovanja, zgodovinske razmere, ter motive in cilje, ki so botrovali nastanku in razvoju evropskih skupnosti (ESPJ, EGS, EURATOM). Dijaki tako spoznajo specifične faze širitve evropskih skupnosti na nove članice te faze poglobljanja same integracije, ki je privedla do

sodobne Evropske unije 27 članic. Poleg tega se spoznajo s širšimi historičnimi pogoji možnostmi vsake faze povezovanja kot tudi z idejo Evropske unije kot projekta elit in implikacijami, ki jih ima ta ideja za samo demokratičnost Evropske unije.

CILJI:

Dijakinje/dijaki:

1. Razumejo idejne temelje evropskih skupnosti.
2. Razumejo historične razmere, motive in cilje in omejitve članstva prisotne v prvih korakih vzpostavljanja evropskih skupnosti ter njihove pristojnosti.
3. Znajo opredeliti glavne faze razvoja evropskih skupnosti preko političnih kategorij širitve in poglobitve integracije ter znajo opredeliti pomen evropskih skupnosti kot regionalnih in svetovnih političnih akterjev v posameznih historičnih fazah integracije.
4. (Razumejo proces evropske integracije kot proces, ki ni niti neproblematičen niti samozadosten, temveč ga omogočajo in omejujejo širši zgodovinski politični procesi.)
5. Razumejo historičen proces sodobne evropske integracije kot projekt, ki so ga in ga še primarno vodijo evropske elite in implikacije tako vodenega projekta za princip demokratičnosti Evropske unije.

2.2.2.Politični sistem EU: institucije in procesi

VSEBINA

Poglavje se osredotoča na temeljne premise političnega sistema Evropske unije, pri čemer se dijaki spoznajo z njegovo kompleksnostjo, specifičnostjo in globalno neprecedenčnostjo. Preko konceptov mednacionalnosti ter nadnacionalnosti, so najprej predstavljeni t.i. trije stebri EU, ki uokvirjajo politični sistem Evropske unije ter urejajo razmerje med Evropsko unijo ter državami članicami na specifičnih področjih javnih politik, hkrati pa je predstavljena razlika med Evropsko unijo ter drugimi mednarodnimi organizacijami in Evropsko unijo ter klasičnimi federacijami.

Dijak se nato seznani z glavnimi akterji v političnem procesu Evropske unije. Tako so predstavljene institucije EU, njihove specifičnosti v smislu njihove medvladnosti ali dejanske nadnacionalnosti, njihova medsebojna razmerja ter njihove pristojnosti v zakonodajnem procesu in izvrševanju ter nadzoru nad posameznimi politikami, kot tudi njihove pristojnosti pri določanju smernic za prihodnje politike in odnose z državami nečlanicami Evropske unije. Preko delovanja institucij je sta opredeljena princip subsidiarnosti kot temeljni princip delovanja EU ter načini glasovanja v določenih institucijah za posamezno politično področje.

CILJI

Dijakinje/dijaki:

1. Razumejo pomen treh stebrov Evropske unije.
2. Razumejo razliko med konceptoma mednacionalnosti in nadnacionalnosti.
3. Znajo opredeliti razliko med Evropsko unijo (kot večnivojskim političnim sistemom) in ostalimi mednarodnimi organizacijami ter Evropsko unijo in klasičnimi federacijami.
4. Znano opredeliti glavne politične akterje/ institucije Evropske unije, njihove glavne značilnosti ter njihove pristojnosti v političnem procesu Evropske unije.
5. Razumejo medsebojna razmerja med posameznimi institucijami Evropske unije.
6. Razumejo princip subsidiarnosti, kot temeljni princip Evropske unije.
7. (Razumejo razliko med različnimi načini glasovanja v posameznih institucijah in na posameznih političnih področjih.)

2.2.3. Prihodnost Evropske unije in njeni aktualni družbeno-politični problemi

VSEBINA

Dijaki se v tem poglavju spoznajo s ključnimi vprašanji in možnimi potmi prihodnjega razvoja Evropske unije. Med katerimi je poudarek dan na vprašanju nadaljnje širitve EU ter vprašanju večje integracije med članicami, se pravi vprašanju prihodnje

institucionalne ureditve EU. Z njimi neločljivo povezano pa je tudi vprašanje vloge EU kot globalnega političnega in ne le ekonomskega akterja.

Dijakom so tako predstavljeni razlogi za institucionalne spremembe v smislu globalnih procesov in problemov kot so velika dohodkovna nesorazmerja med EU in sosedskimi državami, migracijski tokovi sproženi zaradi revščine in s tem povezanimi problemi integracije migrantov, globalni ekološki problemi hitre industrializacije sveta, mednarodni kriminal in terorizem na katere se nacionalne države in tudi EU v sedanji institucionalni obliki vedno težje in vedno bolj nezadovoljivo odzivajo. Hkrati se dijaki spoznajo s temeljnimi ovirami širitve in nadaljnje integracije kot so nasprotja med nacionalnimi interesi članic ter vseevropskimi interesi (vprašanje financiranja skladov, ter število glasov in mandatov posamezne članice v institucijah), nasprotja med interesi evropskih elit ter strahom državljanov članic Evropske unije ter problemom demokratičnega deficita EU.

Dijaki se nato seznaniijo z možnimi institucionalnimi ureditvami prihodnje Evropske unije v obliki EU kot Evropske skupnosti držav, Evropske federacije oz. Združenih držav Evrope, Evrope regij ter EU večih hitrosti v smislu diferencirane integracij in njihovo relevantnostjo v luči nove lizbonske pogodbe EU. Lizbonska pogodba pa predstavlja tudi izhodišče za premislek o sedanji in prihodnji vlogi EU kot globalno relevantnega političnega akterja.

CILJI

Dijakinje/dijaki:

1. Znajo opredeliti kateri so ključni razlogi za institucionalne spremembe EU
2. Razumejo vpliv globalnih procesov in problematik na EU ter posamezne države članice.
3. Znajo opredeliti temeljne ovire za (institucionalne spremembe) poglobitev sodelovanja med članicami EU in njeno širitvijo.

4. Razumejo problematiko demokratičnega deficita.
5. Znajo opredeliti možne prihodnje (institucionalne ureditve) poti razvoja EU in razumejo ključne razlike med posameznimi (ureditvami) idejami.
6. Razumejo pomen Lizbonske pogodbe za (prihodnje institucionalne ureditve) prihodnost EU.

3. GLOBALIZACIJA

V poglavju o globalizaciji dijakinje in dijaki pridobijo temeljne informacije o enem izmed najpomembnejših sodobnih procesov, ki potekajo in se razvijajo pred njihovimi očmi. Poglavje je zastavljeno na način, da dijakinjam in dijakom ponuja sistematičen pregled vseh ključnih značilnosti globalizacije. Omogoča jim, da globalizacijo razumejo kot kompleksen in raznolik proces, ki poteka na več ravneh in se dotika praktično vseh področij človekovega življenja. Poglavje poleg identifikacije temeljnih sprememb v sodobnem svetu, dijakinje in dijake spodbuja k razmišljanju, da globalizacija ni vnaprej določen ali zaprt proces. Pri dijakinjah in dijakih razvija sposobnost dojemanja globalizacije kot odprtega in dinamičnega procesa, ki ga soustvarjamo prav vsi. Pri dijakinjah in dijakih razvija sposobnost prepoznavanja, analiziranja in vrednotenja glavnih izzivov, ki jih globalizacija prinaša danes in bodo v prihodnje zgolj še pridobivali na pomenu.

3.1. Kaj je globalizacija?

VSEBINA

Poglavje na kratek, sistematičen in razumljiv način predstavlja globalizacijo in temeljne spremembe, ki jih le-ta prinaša na različnih področjih človekovega življenja. Poudarek je na razumevanju globalizacije kot kulturnega, družbenega in političnega procesa, ki ni niti naključen niti vnaprej določen, ampak ga oblikujemo ljudje. Poglavje dijakinje in dijake vpelje v način razmišljanja, da imamo takšno globalizacijo, kot jo ustvarjamo sami in jim seznaja z oblikami njihove vpletenosti v globalizacijo. Poglavje globalizacijo definira predvsem skozi tri ključne oblike globalizacije (kulturno, ekonomsko in politično globalizacijo).

CILJI

Dijaki / dijakinje:

1. spoznajo temeljne značilnosti globalizacije

2. predelijo, analizirajo in ovrednotijo ključne dejavnike in spremembe v sodobnem svetu, ki jih prinaša globalizacija
3. spoznajo prevladujoč diskurz o globalizaciji (globalizem), razvijejo sposobnost, da ga prepoznavajo v vsakdanjem življenju in razumejo pojem neoliberalna globalizacija
4. spoznajo globalizacijo kot dinamičen, odprt in živ družbeni proces, ki je rezultat človekovih interakcij, povezovanj, prepletenosti in soodvisnosti na globalni ravni
5. opredelijo in ovrednotijo osnovne razlike, ki globalizacijo razlikujejo od dosedanjih zgodovinskih oblik globalnega povezovanja
6. razvijajo razumevanje globalizacije na način, da sami sebe prepoznavajo kot del globaliziranega / globalnega sveta in kot aktivne in dejavne člene globalizacije
7. razumejo globalizacijo kot kompleksen, raznolik in večdimenzionalen proces, ki poteka na različnih področjih, opredelijo ključna področja povezovanja in soodvisnosti sveta, spoznajo temeljne oblike globalizacije (kulturno, ekonomsko in politično globalizacijo), njihove prednosti in slabosti pa znajo opredeliti na konkretnih primerih
8. razumejo temeljne značilnosti kulturne globalizacije, pojasnijo sodobne trende na področju filma, glasbe, mode in hrane, pojasnijo razliko med globalizacijo in homogenizacijo ter analizirajo svojo vključenost v globalizacijo
9. razumejo temeljne značilnosti ekonomske globalizacije, naštejejo oblike gospodarskega povezovanja, spoznajo osnove delovanja svetovnega trga in globalnih finančnih tokov, analizirajo delovanje izbranih multinacionalnih korporacij (način proizvodnje izdelkov in globalni trg delovne sile)
10. razumejo temeljne značilnosti politične globalizacije, opredelijo odnos med nacionalno državo in globalizacijo, naštejejo oblike političnega povezovanja na globalni ravni, opredelijo odnos med nacionalnim in lokalnim

3.2. IZZIVI GLOBALIZACIJE

VSEBINA

Poglavje obravnava različne izzive, s katerimi se soočamo v času globalizacije. Poudarek je na štirih tematikah (terorizem, okoljski problemi, migracije, revščina), ki po razsežnosti in obliki presegajo okvire nacionalnih držav in zahtevajo globalno reševanje. Poglavje ponuja širši pogled na globalizacijo.

CILJI:

Dijaki / dijakinje:

1. spoznajo temeljne družbene, politične in gospodarske izzive v času globalizacije in razvijejo sposobnost njihovega prepoznavanja in analiziranja
2. razumejo pozitivne in negativne posledice globalizacije ter njihov pomen za sodobno družbo in za prihodnost ter jih znajo ovrednotiti
3. spoznajo temeljne značilnosti sodobnega terorizma ter razumejo njegove vzroke in posledice. Razvijajo sposobnost analiziranja globalnega terorizma in načinov njegovega preprečevanja
4. spoznajo ključne okoljske probleme, razumejo njihovo globalno razsežnost, znajo oceniti njihovo dolgoročno tveganje in razvijajo občutek o trajnostnem razvoju
5. spoznajo temeljne značilnosti sodobnih migracij, njihov pomen za globalizacijo, razločujejo pojma legalne in nelegalne migracije in analizirajo problematiko ilegalnih prestopov meje (predvsem na primeru schengenske meje)
6. spoznajo problematiko revščine v svetu, analizirajo vzroke zanjo in načine njenega reševanja. Razumejo družbeno neenakost, neenakomernost razvoja in razporeditve bogastva v času globalizacije in analizirajo potek globalizacije v različnih delih sveta
7. pridobivajo občutek o pomenu skupnega reševanja globalnih problemov (izzivov)

3.3. GLOBALNA DEMOKRACIJA?

VSEBINA

To poglavje dijakom predstavi tematiko prenosa demokracije na globalno raven. Poudarek je na razumevanju mehanizmov globalne politike in na možnosti državljske participacije pri globalni politiki. Izpostavlja možnosti in dileme globalnega državljanstva. Dijake sooča s kritičnimi pogledi na globalizacijo, predstavlja prakso sodobnih globalnih družbenih gibanj in načine alternativnega reševanja globalnih problemov.

CILJI

Dijaki / dijakinje:

1. obnovijo temeljne značilnosti demokratičnih političnih ureditev, spoznajo ključne pristope in ideje o možnosti prenosa demokracije na globalni nivo ter razumejo in pojasnijo odnos med 'nacionalno' in globalno demokracijo
2. razumejo temeljne politične procese na globalni ravni in razvijajo razmišljanje o novih možnostih političnega organiziranja in o oblikah globalnega demokratičnega urejanja skupnih zadev, v katerih bi imeli državljani, ne glede na njihovo geografsko lokacijo, poleg pravice sodelovanja v lokalni politiki tudi pravico politične participacije v globalnih zadevah (kozmpolitska demokracija)
3. razumejo temeljne značilnosti, cilje in oblike delovanja sodobnih globalnih družbenih gibanj
4. razumejo in pojasnijo odnos globalnih družbenih gibanj do globalizacije in izzivov, ki jih prinaša, spoznajo alternativne načine reševanja globalnih problemov in razvijajo širši pogled na globalizacijo
5. spoznajo idejo globalnega državljanstva, pojasnijo in analizirajo razliko med nacionalnim in globalnim državljanstvom

1. sklop: KAJ JE GLOBALIZACIJA?

OPERATIVNI CILJI	PREDLAGANE VSEBINE (Temeljni standardi znanja)	POJMI	SPECIALNODIDAKTIČ NA	MEDPREDMETNE POVEZAVE
1. spoznajo temeljne značilnosti globalizacije 2. opredelijo, analizirajo in ovrednotijo ključne dejavnike in spremembe v sodobnem svetu, ki jih prinaša globalizacija 3. spoznajo prevladujoč diskurz o globalizaciji (globalizem), razvijejo sposobnost, da ga prepoznajo v vsakdanjem življenju in razumejo pojem neoliberalna globalizacija 4. spoznajo globalizacijo kot dinamičen, odprt in živ družbeni proces, ki je rezultat človekovih interakcij, povezovanj, prepletenosti in soodvisnosti na globalni ravni 5. opredelijo in ovrednotijo osnovne razlike, ki globalizacijo razlikujejo od dosedanjih zgodovinskih oblik globalnega povezovanja 6. razvijejo razumevanje globalizacije na način, da sami sebe prepoznavajo kot del globaliziranega / globalnega sveta in kot aktivne in dejavne člene globalizacije	Globalizacija kot povezovanje sveta Globalizacija kot družbeni proces	- globalna vas - 'padec meja in krajsanje razdalj' - globalizem - neoliberalna globalizacija	PRIPOROČILA	POVEZAVE
7. razumejo globalizacijo kot kompleksen, raznolik in večdimenzionalen proces, ki poteka na različnih področjih, opredelijo ključna področja povezovanja in soodvisnosti sveta, spoznajo temeljne oblike globalizacije (kulturno, ekonomsko in politično globalizacijo), njihove prednosti in slabosti pa znajo opredeliti na konkretnih primerih 8. razumejo temeljne značilnosti kulturne	Oblike globalizacije: - kulturna globalizacija	- ideje o homogenizaciji sveta (amerikanizacija, coca-kolonizacija, McDonaldizacija,	Projektno delo v skupini - analiza njihovih življenjskih stilov	

globalizacije, pojasnijo sodobne trende na področju

filma, glasbe, mode in hrane, pojasnijo razliko med globalizacijo in homogenizacijo ter analizirajo svojo vključenost v globalizacijo

9. razumejo temeljne značilnosti ekonomske globalizacije, naštejejo oblike gospodarskega povezovanja, spoznajo osnove delovanja svetovnega trga in globalnih finančnih tokov, analizirajo delovanje izbranih multinacionalnih korporacij (način proizvodnje izdelkov in globalni trg delovne sile)

10. razumejo temeljne značilnosti politične globalizacije, opredelijo odnos med nacionalno državo in globalizacijo, naštejejo oblike političnega povezovanja na globalni ravni, opredelijo odnos med nacionalnim in lokalnim

2. sklop: IZZIVI GLOBALIZACIJE

1. spoznajo temeljne družbene, politične in gospodarske izzive v času globalizacije in razvijejo sposobnost njihovega prepoznavanja in analiziranja

2. razumejo pozitivne in negativne posledice globalizacije ter njihov pomen za sodobno družbo in za prihodnost ter jih znajo ovrednotiti

3. pridobivajo občutek o pomenu skupnega reševanja globalnih problemov (izzivov)

4. spoznajo temeljne značilnosti sodobnega terorizma ter razumejo njegove vzroke in posledice. Razvijajo sposobnost analiziranja globalnega terorizma in načinov njegovega preprečevanja

Terorizem

vesternizacija)

- globalizacija / homogenizacija
- svetovni trg
- globalni finančni tokovi
- multinacionalne korporacije
- prosta trgovina / pravična trgovina
- postfordizem
- globalna politika
- država / globalizacija

Delo z besedilom o npr.

Nike

- politični ekstremizem
- primer Al kaida
- vojna proti terorizmu

5. spoznajo ključne okoljske probleme, razumejo njihovo globalno razsežnost, znajo oceniti njihovo dolgoročno tveganje in razvijajo občutek o trajnostnem razvoju

Okoljski problemi

- segrevanje planeta, odpadki
- trajnostni razvoj

6. spoznajo temeljne značilnosti sodobnih migracij, njihov pomen za globalizacijo, razločujejo pojma legalne in nelegalne migracije in analizirajo problematiko ilegalnih prestopov meje (predvsem na primeru schengenske meje)

Migracije

- prosti pretok blaga, storitev, ljudi
- meja EU - schengenska meja
- centri za tujce
- trgovina z ljudmi

7. spoznajo problematiko revščine v svetu, analizirajo vzroke zanjo in načine njenega reševanja. Razumejo družbeno neenakost, neenakomernost razvoja in razporeditve bogastva v času globalizacije in analizirajo potek globalizacije v različnih delih sveta

Revščina

- polarizacija
- neenakomeren razvoj
- 3. svet
- odpis dolga

3. sklop: GLOBALNA DEMOKRACIJA?

1. obnovijo temeljne značilnosti demokratičnih političnih ureditev, spoznajo ključne pristope in ideje o možnosti prenosa demokracije na globalni nivo ter razumejo in pojasnijo odnos med 'nacionalno' in globalno demokracijo

Demokracija na globalni ravni

- kozmopolitska demokracija
- svetovna vlada

2. razumejo temeljne politične procese na globalni ravni in razvijajo razmišljanje o novih možnostih političnega organiziranja in o oblikah globalnega demokratičnega urejanja skupnih zadev, v katerih bi imeli državljani, ne glede na njihovo geografsko lokacijo, poleg pravice sodelovanja v lokalni politiki tudi pravico politične participacije v globalnih zadevah (kozmpolitska demokracija)

3. razumejo temeljne značilnosti, cilje in oblike

- antiglobalizacijska gibanja /

<u>delovanja sodobnih globalnih družbenih gibanj</u>	gibanja za drugačno globalizacijo
4. razumejo in pojasnijo odnos globalnih družbenih gibanj do globalizacije in izzivov, ki jih prinaša, spoznajo alternativne načine reševanja globalnih problemov in razvijajo širši pogled na globalizacijo	- globalna pravičnost - pritvojna gibanja - svetovni socialni forumi
5. spoznajo idejo globalnega državljanstva, pojasnijo in analizirajo razliko med nacionalnim in globalnim državljanstvom	Globalna družbena gibanja
	Globalno državljanstvo

LITERATURA

- Bille, Lars (Official Website of Kingdom of Denmark): Political System. Dostopno na: Civic Education in the Czech Republic: Curriculum Reform for Democratic Citizenship. Bloomington. Dostopno na: <http://www.ericdigests.org/1998-1/czech.htm>
- Crick, Bernard et al. (1998): Education for Citizenship and the Teaching of Democracy in Schools: Final Report. Dostopno na: www.qca.org.uk/downloads/6123_crick_report_1998.pdf (30.1.2006).
- Dansko Ministrstvo za šolstvo (1999): Executive Order no. 411 of 31 May 1999. Dostopno na: <http://us.uvm.dk/gymnasie/almen/lov/bek/exorder.html>
- Dansko Ministrstvo za šolstvo (1999): Supplement 17 History with civics. Dostopno na: <http://us.uvm.dk/gymnasie/almen/lov/bek/supplement17.html>
- Dostalova, Radmila (1993): Humanistic and democratic goals in the Czech secondary school. Dostopno na: http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2/content_storage_01/00000000b/80/27/07/c9.pdf
- Eurybase (2005): The Education System in the United Kingdom (England, Wales and Northern Ireland) - 2004/05. Dostopno na: <http://194.78.211.243/Eurybase/Application/frameset.asp?country=UK&language=VO> (27.1.2007).
- Eurydice (2005): Citizenship education at School in Europe, Czech Republic, National Description -2004/5. Dostopno na: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/ByCountryTopicResults?topicCode=abaa&construCode=BB&countryCode=CZ®ionCode=>
- Eurydice (2005): Citizenship education at School in Europe, Denmark, National Description -2004/5. Dostopno na: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/ByCountryTopicResults?topicCode=abaa&construCode=BB&countryCode=DK®ionCode=>
- Eurydice (2005): Citizenship education at School in Europe, Germany, National Description -2004/5. Dostopno na: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/ByCountryTopicResults?topicCode=abaa&construCode=BB&countryCode=DE®ionCode=>

- Eurydice (2005): Citizenship education at School in Europe. Dostopno na: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/showPresentation?pubid=055>
EN
- Eurydice (2005): Citizenship education at School in Europe. Dostopno na: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/showPresentation?pubid=055>
EN
- Eurydice (2005): Citizenship education at School in Europe. Dostopno na: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/showPresentation?pubid=055>
EN
- Eurydice (2005): Citizenship Education at Schools un Europe. United Kingdom (England Wales, Northern Ireland). National Description 2004/05. Dostopno na: <http://www.nfer.ac.uk/eurydice/pdfs/citizenshipeducationinschools.pdf> (30.1.2007).
- Eurydice at NFER (2006): Overview of Education Systems in England, Wales and Northern Ireland. Dostopno na: <http://www.nfer.ac.uk/eurydice/pdfs/OverviewAugust2006.pdf> (27.1.2007).
- Gillard, Derek (1998): Eucation in England: A Brief History. Dostopno na: <http://www.dg.dial.pipex.com/history/text.shtml> (26.1.2006).
- Hamot, Gregory E. (2003): Civic Education Trends in Post-Communist Countries of Central and Eastern Europe. Bloomington IN: ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education. Dostopno na: <http://www.ericdigests.org/2004-2/europe.html>
- Kalous, Jaroslav (1996): Civic education reform in the context of transition. Dostopno na: http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2/content_storage_01/0000000b/80/23/f0/00.pdf
- Kurikulumi državljanske vzgoje v posameznih nemških deželah. Dostopno na: <http://www.lehrplaene.org/>
- Mauch, James (1995): Civic Education in the Czech Republic. ASHE Annual Meeting Paper. Dostopno na: http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2/content_storage_01/0000000b/80/24/d9/1f.pdf
- National Curriculum Online: Citizenship. Dostopno na: http://www.nc.uk.net/webdav/harmonise?Page%2F%40id=6004&Session%2F%40id=D_ljlofcQJke7NFnq6uLS5&Subject%2F%40id=4164 (2.2.2007).

National Curriculum Online: PSHE. Dostopno na:
[http://www.nc.uk.net/webdav/harmonise?Page/@id=6001&Session/@id=D_ljlofcQJke7NFnq6uLS5&POS\[@stateId_eq_main\]/@id=4213&POS\[@stateId_eq_note\]/@id=4213](http://www.nc.uk.net/webdav/harmonise?Page/@id=6001&Session/@id=D_ljlofcQJke7NFnq6uLS5&POS[@stateId_eq_main]/@id=4213&POS[@stateId_eq_note]/@id=4213) (3.2.2007).

Shinew, Dawn M. in Fischer, John M. (1997): Comparative Lessons for Democracy. Calabasas (Kalifornija): Center for Civic Education

The Information Database on Education Systems in Europe: The Education System in Germany (2004/05). Dostopno na:
<http://194.78.211.243/Eurybase/Application/frameset.asp?country=DE&language=EN>

The Information Database on Education Systems in Europe: The Education System in Denmark (2004/05). Dostopno na:
<http://194.78.211.243/Eurybase/Application/frameset.asp?country=DK&language=EN>

Zvezno središče za politično izobraževanje:
<http://www.bpb.de/themen/QNNIPZ,0,0,Wahlthemen.html>